

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคาดหวังของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของคุณธรรม
2. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม
3. ความหมายของจรรยาบรรณวิชาชีพ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยภายในประเทศ
  - 4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. คุณธรรม

ความหมายของคุณธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวถึงความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดี การทำดีละความชั่วทั้งปวง (ราชบัณฑิตยสถาน. 2525 : 187)

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2525 : 102) ให้ความหมายว่า คุณธรรม คือคุณภาพทางจิตใจของคนที่รู้จักงดเว้นทำชั่วและทำแต่ความดีจนติดเป็นนิสัย เพราะฉะนั้นคนที่มีคุณธรรมประจำใจก็จะประพฤติธรรมเป็นปกติ โดยมีต้องมีสิ่งภายนอกมาบังคับ ทำดีเพราะเห็นคุณค่าของความดี

ส่วน สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526 : 9) ได้สรุปความหมายของคุณธรรมว่า หมายถึง คุณความดีของบุคคลที่ได้กระทำไปด้วยความสำนึกในจิตใจ โดยมีเป้าหมายว่าเป็นการกระทำ ความดีหรือพฤติกรรมที่ดี ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม เช่น ความเสียสละ ความมีน้ำใจ ความเกรงใจ ความยุติธรรม ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ในการให้ความหมายอีกแง่หนึ่งของ ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคนอื่น ๆ (2532 : 116) ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณความดี

สุรดี อำนวยศิริสุข (2534: 9) ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีที่ต้องเพิ่มพูนหรือถือเป็นข้อพิเศษประจำใจ เช่น ความเสียสละ ความเมตตา กรุณา ความสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คุณธรรม หมายถึง ความดี ความงาม ที่มีอยู่ในจิตใจบุคคลหรือประพฤติปฏิบัติออกมา เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร

1. ความสำคัญของคุณธรรม

การอยู่ร่วมกันในสังคมจะเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขได้นั้น นอกจากจะต้องมีระเบียบ กฎหมาย และประเพณีเป็นกรอบในการปฏิบัติแล้ว สมาชิกในสังคมยังต้องมีคุณธรรมอีกด้วย ทั้งนี้เพราะคุณธรรมเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจบุคคล ให้ประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร และเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมให้บุคคลนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือยกย่องของคนทั่วไปด้วย คุณลักษณะดังกล่าว คุณธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อผู้บริหารเป็นอย่างยิ่ง

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526 : 26) กล่าวไว้ว่า คุณธรรมเป็นสิ่งจำเป็น และสำคัญยิ่งสำหรับผู้เป็นครู ครูได้รับการยกย่องว่าเป็นปูชนียบุคคล เป็นบุคคลที่เราควรเคารพบูชา เป็นบุคคลที่ได้รับการพัฒนาทั้งสติปัญญาและคุณธรรม ครูเป็นบุพการีที่แท้จริง ครูมิได้สอนหนังสือหรือสอนคนเพื่อหวังค่าจ้างแต่เพียงอย่างเดียว มิฉะนั้นจะไม่ต่างไปจากพ่อค้าหรือแม่ค้าเลย ครูที่ดีจะต้องเป็นทั้งนักปราชญ์ที่ทรงศีลและมีคุณธรรม จึงจะเป็นบุคคลชั้นครูได้ แสดงว่าคุณธรรมของความเป็นครูเป็นหัวใจของการเป็นครู ถ้าครูคนใดขาดคุณธรรม เช่น ขาดความเสียสละ ขาดความมีน้ำใจ ขาดความยุติธรรม และมีได้รักเด็กหรือเอาคุณธรรมทิ้งไว้นอกโรงเรียน ครูคนนั้นจะเป็นครูที่สมบูรณมิได้จะเป็นได้แต่เพียงคนบอกหนังสือเท่านั้น

ยนต์ ชุ่มจิต (2534 : 207) กล่าวไว้ว่า คุณธรรมเป็นความดี ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคลซึ่งพร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองต่อผู้อื่นหรือทั้งตนเองและผู้อื่น ดังนั้นคุณธรรมก็คือ คุณสมบัติที่เป็นความดีความถูกต้องเหมาะสม ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของครู และเป็นแรงผลักดันให้ครูกระทำหน้าที่ของครูอย่างถูกต้องเหมาะสมและสมบูรณยิ่ง

บรรจง ชูสกุลชาติ (2532 : 5) ได้เสนอแนวความคิดในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมไว้ว่า “คน” มิใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปร่างหน้าตาภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หากยังจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติสำคัญซึ่งทำให้แตกต่างไปจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้นคือ “คุณธรรม” เพราะคุณธรรมนี้เองทำให้คนได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” อันมี

ความหมายว่า ความเป็นผู้มีจิตใจสูง คำว่า “คุณธรรม” จึงหมายถึง สภาพความดีงามทั้งหลาย ซึ่งฝังลึกอยู่ในสำนึกของบุคคล อาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษยชาติโดยเฉพาะ

นิเชต สุนทรพิทักษ์ (2532 : 7-8) ได้ให้ทรรศนะในการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมไว้ว่า โดยพื้นฐานทุกคนล้วนอยากเป็นคนดีมีคุณค่า บนเส้นทางของชีวิตมนุษย์นั้นผู้รู้ได้ให้หลักฐานสำคัญไว้ 4 ประการ คือ ความรู้ อาชีพ หน้าที่ความรับผิดชอบ และคุณธรรม ถ้าหลักทั้ง 4 ประการนี้ได้รับการดูแลเอาใจใส่ให้บริบูรณ์ด้วยคุณค่า ชีวิตก็จะเป็นสุขตามสมควร เปรียบ “บ้าน” ซึ่งประกอบด้วย หลังคาคุ้มแดดฝน ดังความรู้ พื้นบ้านที่พึงพักใช้งานดังอาชีพ ฝาที่กั้นลมยึดบ้านให้แน่นหนาคงรูป ดังหน้าที่ความรับผิดชอบ ทั้ง 3 ประการล้วนเด่นเป็นที่ประจักษ์แก่ตนเองและคนทั้งหลาย จึงต่างพากันเพียรแสวงหาทุ่มเทให้งอกงามเติบโต แต่ต้องไม่ลืมว่าบ้านนั้นอยู่ได้ด้วยส่วนสำคัญที่สุด คือ “เสา” หากขาดเสาที่แข็งแรง แม้บ้านจะมีรูปทรงสวยงามเพียงใดบ้านก็อยู่ไม่ได้ เสาจึงเปรียบได้ดัง “คุณธรรม” เป็นส่วนสำคัญยิ่งของชีวิตที่จะเป็นแกนให้กับการพัฒนาคุณภาพทุกอย่าง ต้องสั่งสม สร้างเอาด้วยตนเองตลอดไป จนเส้นทางของชีวิต เพื่อลดละกิเลสทั้ง 3 ประการ คือ โลภะ โทสะ โมหะ ให้น้อยลงด้วยจิตใจที่ยึดมั่นในคุณธรรม

ในสภาพความเป็นจริง คุณธรรมของบุคคลในสังคมปัจจุบันมีลักษณะที่เสื่อมลงไปบ้างและควรจะต้องได้รับการเยียวยารักษาอย่างทันทั่วทั้งที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะสภาพจิตใจของคนในสมัยปัจจุบันกำลังถูกคุกคามด้วยความเจริญรุดหน้าทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีอันทันสมัย จึงตกเป็นทาสของค่านิยมทางด้านวัตถุธรรมมากขึ้นตามลำดับ ขณะเดียวกับที่คุณธรรมก็ลดน้อยลงไปจากจิตใจในลักษณะตรงข้ามทำให้เกิดปัญหาทางด้านคุณธรรมนานับประการ เป็นต้นว่า ความรู้สึกเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ การกอบโกยผลตอบแทนมากมายเกินสมควร ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยและความเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรม จริยธรรมทุกด้าน ลักษณะดังกล่าวเป็นมหันตภัยอันใหญ่หลวงต่อความเจริญรุ่งเรือง ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของสังคมไทย ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งของชาติบ้านเมืองที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่ายในอันที่จะรณรงค์พัฒนาคุณธรรมแก่บุคคลในชาติอย่างรีบเร่ง

คุณธรรมกับผู้บริหาร

กนก วงศ์ตระหง่าน (2533 : 19) ได้กล่าวแสดงถึงอุดมการณ์ของข้าราชการไทยว่า “คุณธรรม” เป็นคุณสมบัติประการสำคัญของผู้ปกครอง ด้วยเหตุว่าผู้ปกครองจะอำนวยประโยชน์สุขหรือทุกข์แก่ใคร ก็เนื่องจากการปกครองโดยคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวม

มากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน ข้าราชการทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระมหากษัตริย์ในการบริหาร การปกครองแผ่นดิน ความมีคุณธรรมของข้าราชการเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในฐานะ ตัวแทนและรับใช้พระมหากษัตริย์

สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย (2525 : 1-4) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับคุณธรรมไว้ว่า การศึกษาที่สมบูรณ์ที่จะทำให้คนเป็นประโยชน์ต่อสังคม และต่อตนเองนั้นย่อมเป็นการศึกษาที่ให้ ทั้งความรู้ คุณธรรม และทักษะ หากเราปล่อยปละละเลยไม่ปลูกฝังคุณธรรมให้คน มีแต่ความรู้ มีทักษะอย่างเดียว ก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคมได้เป็นอันมากเหมือนกัน และหากเราจะดู การสอนในสถานศึกษาทุกระดับก็จะเห็นว่ามุ่งแต่ความรู้และทักษะ ยังขาดความเอาใจใส่และการ ทำกันอย่างจริงจังในด้านการปลูกฝังคุณธรรมหรือจริยธรรม และการปลูกฝังคุณธรรมหรือ จริยธรรมนี้ เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากด้วยจะต้องอาศัยเวลา อาศัยการกระทำจริง ๆ จะต้องปลูกฝัง มาแต่เด็ก และต่อเนื่องอยู่เสมอทุกสถาบันในสังคมจะต้องร่วมมือกันเพื่อสร้างสรรค์คุณธรรมให้ เกิดขึ้นในพลเมืองไทย เพื่อความเจริญก้าวหน้า และความสงบสุขของบ้านเมือง การที่คนขาด คุณธรรมย่อมก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย เป็นสิ่งที่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของชาติ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองไทยในทุกวันนี้ล้วนแต่เป็นเครื่องแสดงว่าคนขาดคุณธรรมและ จริยธรรมทั้งสิ้น เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง การกดขี่ข่มเหง การไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย การ ข่มขืน การปล้นสดมภ์ การค้ายาเสพติด การฆ่ากันตาย อุบัติเหตุบนท้องถนน และอื่น ๆ ล้วน เป็นเครื่องแสดงว่ามีคนที่ไม่มีความดีอยู่เป็นอันมาก

คุณลักษณะที่สำคัญหลายประการที่จะส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้า ความสงบสุขของ ประเทศที่คนไทยยังขาดอยู่มีหลายประการ อาทิเช่น ขันติธรรม ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ระเบียบ ความเห็นประโยชน์ส่วนรวมพอ ๆ กับประโยชน์ส่วนตน ความขยันขันแข็ง ความ กระหมัดกระหม่อม รู้จักประมาณตน ความซื่อตรงต่อหน้าที่ การรู้จักแก้ปัญหาด้วยปัญญาและ ยึดถือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ความยุติธรรม ไม่เอาัดเอาเปรียบคนอื่น ความรู้จักทำงานร่วมกัน เกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นต้น

คุณธรรมเป็นความรู้สึกรภายใน และเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่ถูกต้องและ ต้องการจะรักษาไว้ โดยที่เห็นว่าการที่คนมีคุณธรรมเช่นนั้นเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ต่อบุคคลและ สังคมโดยส่วนรวม ทำให้สังคมสงบสุข มีความก้าวหน้า ปัญหาสังคมมีน้อย ผู้คนไม่เบียดเบียน แต่จะเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คุณธรรมเป็นสิ่งที่เปี่ยมธรรมชาติ เป็นสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของ บุคคล คุณธรรมที่สังคมยอมรับว่าดีและพยายามปลูกฝังในสมาชิกของสังคมก็มี อาทิเช่น ความ ซื่อสัตย์ ความอดทน ความอดกลั้น ความขยันขันแข็ง ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ

ความเห็นประโยชน์ส่วนรวม มีความสำคัญพอ ๆ กับประโยชน์ส่วนตัว ความไม่เห็นแก่ตัว ความรับผิดชอบ ความกรุณาเมตตา ความไม่เอาใจเอาเปรียบคนอื่น ความเคารพคนอื่นในฐานะเป็นมนุษย์ ความซื่อตรงต่อหน้าที่ ความรักความยุติธรรม และอื่น ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นคุณธรรมที่สังคมไทยยอมรับ และพยายามจะสร้างสรรคขึ้นมาในคนไทย

ตำราอรรถศาสตร์ ซึ่งเป็นตำราการปกครองของอินเดียโบราณ เขียนโดยเอาติลยะ (Autilya) เมื่อประมาณ 2,300 ปีมาแล้ว โดยกล่าวถึงธรรมของผู้ปกครองว่าผู้ปกครองต้องมี (ประพันธ์ สุริหาร. 2529 : 198)

1. มีความรู้แตกฉานในทุกด้าน โดยเฉพาะในอรรถศาสตร์
2. ควบคุมตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควบคุมศัตรูของชีวิต 6 ประการ คือ ราคะ โทสะ โมหะ โลภะ ทิฐิ และหรรษา
3. มีความกระตือรือร้น ปรึกษาความกับผู้รู้ ต้องถือว่าสุขประชาชนคือ สุขของตน สวัสดิภาพของประชาชนคือ สวัสดิภาพของตน สิ่งที่ดีมีใช้สิ่งที่สมใจตนแต่เป็นสิ่งที่สมใจประชาชน

ตำราเจ้าผู้ครองนคร เขียนโดย นิโคโล มาคิอาเวลล์ (Nicolo Machiavell) ชาวอิตาลี ประมาณ 470 ปีมาแล้ว มาคิอาเวลล์ เป็นผู้ว่าราชการรัฐได้เขียนเรื่องศิลปะในการปกครอง หนังสือเล่มนี้เป็นที่ยอมรับและถือปฏิบัติกันในบรรดาผู้ปกครองต่าง ๆ ทั่วโลกทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทศนะของมาคิอาเวลล์เชื่อว่า โดยธรรมชาติมนุษย์เห็นแก่ตัว คำนึงถึงประโยชน์ของตนเองก่อนสิ่งอื่น มนุษย์รักตัวกลัวตาย มนุษย์ไม่เคยซื่อสัตย์กับผู้อื่น แต่จะแสดงความซื่อสัตย์เพื่อประโยชน์ของตน และจะทรยศได้ทุกโอกาสเพื่อประโยชน์ของตน มนุษย์โลเลหลอกลาย นักปกครองที่ฉลาดจะต้องใช้ธรรมชาติของมนุษย์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนคือ ทำให้ประชาชนจงรักภักดี เทอดทูน ขณะเดียวกันก็เกรงกลัวอำนาจของตน ธรรมของนักปกครองตามแนวคิดของมาคิอาเวลล์ คือ (ประพันธ์ สุริหาร. 2529 : 198 – 199)

1. นักปกครองจะต้องไม่แตะต้องทรัพย์สินและสตรีของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง มิฉะนั้นจะทำให้ประชาชนเกลียดชัง
2. นักปกครองจะต้องทำให้ประชาชนรักและภักดีต่อตน โดยการส่งเสริมอาชีพ อุปถัมภ์ผู้มีความสามารถและเชิดชูผู้เชี่ยวชาญในศิลปวิทยาการทุกแขนง จัดงานมหรศพสมโภชในโอกาสสะดวกของปี สำหรับข้าราชการบริหารนักปกครองจะต้องให้เกียรติ ให้ความสำคัญ มั่งคั่งให้ความเมตตาและความเอาใจใส่

3. นักปกครองจะต้องให้ผู้อยู่ใต้ปกครองเกรงกลัวในอำนาจของตน การลงโทษจึงเป็นสิ่งจำเป็นแต่การลงโทษต้องทำอย่างเป็นธรรม และถ้าจะลงโทษผู้ใดก็ให้ผู้อื่นดำเนินการแทน จะกระทำอย่างเปิดเผยเฉพาะสิ่งที่ประชาชนนิยมชมชอบเท่านั้น

4. นักปกครองจะต้องแยกชีวิตสาธารณะ และชีวิตส่วนตัวออกจากกัน เพราะมนุษย์จะตัดสินมนุษย์ด้วยกันจากพฤติกรรมภายนอกเสมอ ดังนั้นในที่สาธารณะนักปกครองจะต้องแสดงว่าตนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีความเมตตา ซื่อสัตย์ รักเพื่อนมนุษย์ ใจกว้าง กล้าหาญ เด็ดขาด แต่ลับหลังที่สาธารณะผู้ปกครองจะต้องสามารถรู้วิธีที่จะกระทำในสิ่งที่ตรงข้ามกับคุณธรรมดังกล่าวได้

5. นักปกครองจะต้องเรียนรู้ความชั่ว และสามารถทำความชั่วหรือละเว้นจากความชั่วตามความจำเป็น มนุษย์ไม่เคยซื่อสัตย์ต่อคนอื่น ดังนั้นนักปกครองจึงไม่จำเป็นต้องซื่อสัตย์เสมอไป บางครั้งคุณงามความดีบางอย่างที่กระทำอาจเกิดโทษได้และความชั่วบางอย่างที่กระทำอาจจะทำให้เกิดประโยชน์ก็มี

กล่าวโดยสรุป คุณธรรมมีความสำคัญต่อผู้บริหารโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งอาจสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. ทำให้เป็นที่เคารพ ยกย่อง นับถือแก่ผู้ร่วมงานและคนทั่วไป
2. ช่วยให้ผู้ร่วมงานมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน
3. ช่วยให้การบริหารงานดำเนินไปอย่างราบรื่น
4. ช่วยให้ผู้ร่วมงานอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
5. ช่วยให้เกิดความมั่นคงในโรงเรียนและอาชีพครู
6. ช่วยให้อาชีพครูเป็นที่ยอมรับนับถือแก่คนทั่วไป

การปฏิบัติตนตามคุณธรรม 4 ประการของผู้บริหาร

หลักสูตรประถมศึกษาได้กำหนดคุณสมบัติหรือคุณธรรมที่ต้องการไว้ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2534 : 12)

1. ความเสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว
2. วินัยในตนเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ
3. ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ และอดทน
4. รู้จักคิด วิจาร์ณ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
5. มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า

6. มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น

7. รู้จักทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ ผู้ตามที่ดี

หากคุณหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษา จุดมุ่งหมายของหลักสูตรก็ได้กล่าวถึงเรื่องคุณธรรมไว้ว่า ให้มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีวินัยในตนเอง มีน้ำใจเป็นนักกีฬา ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคม

การเกิดคุณธรรมนั้นย่อมผ่านขั้นตอนตามลำดับหลายขั้น คือ

ขั้นแรก ได้แก่ ขั้นของการยอมรับ หรือให้ความตั้งใจต่อสิ่งนั้น นั่นคือผู้เรียนรู้ว่ามีความดีคุณธรรมเช่นนั้น มีความเต็มใจที่จะพิจารณาคุณธรรมนั้น

ขั้นที่สอง ก็คือ การตอบสนองหรือการปฏิบัติตามคุณธรรมนั้นแล้ว และเกิดความพึงพอใจต่อการตอบสนอง เช่นนั้น

ขั้นที่สาม จะต้องมีการตีค่าการให้คุณค่าของคุณธรรมนั้นแล้วเกิดความชอบและเกิดพันธะทางใจขึ้น

ขั้นที่สี่ จัดระเบียบคุณธรรม มองเห็นความสัมพันธ์ของคุณธรรมนั้นต่อกิจการต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต

ประการสุดท้าย การก่อให้เกิดอุปนิสัยนำเอาคุณธรรมทั้งหลายอันเกี่ยวข้องกันสร้างเป็นปรัชญาของการดำเนินชีวิต

นิตย สัมมาพันธ์ (2529 : 44 – 53) ได้กล่าวถึงธรรมสำหรับนักบริหารไว้ว่า นักบริหารทุกประเภทตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์การ หน่วยงาน ครอบครัว ตลอดจนผู้บริหารตนเอง ควรจะมีวินัยและควรก่อให้เกิดวินัยในหมู่คณะที่ตนรับผิดชอบในฐานะผู้นำด้วย ในทางพระพุทธศาสนาวินัยสำหรับฆราวาสก็คือ ศีล 5 ซึ่งการที่จะรักษาศีลให้ได้ผลดีควรจะต้องมีเบญจธรรมประกอบด้วย ผู้บริหารที่ดีควรจะต้องมีวินัยดังกล่าวเพื่อที่จะนำหมู่คณะไปสู่ความพัฒนาในระยะยาว ในทางปฏิบัตินักบริหารนอกจากจะต้องรักษาศีล 5 ให้บริสุทธิ์แล้วจะต้องมีธรรมอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น ความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงความเที่ยงตรงไม่ผิดหรือบิดเบือนไปจากความจริง นักบริหารจะต้องประพฤติปฏิบัติให้ตรงตามความนิยมของสังคมอยู่เสมอ โดยไม่มีอคติเข้ามาประกอบการตัดสินใจเป็นอันขาด ซึ่งอคตินั้นได้แก่ ความลำเอียง มี 4 ประการ คือ (1) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรัก (2) โมหาคติ ลำเอียงเพราะชัง (3) โทสาคติ ลำเอียงเพราะเขลา (4) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว และนอกจากนี้ นักบริหารจะต้องมีธรรมประจำใจอีกประการหนึ่งก็คือ ขันติ ความอดทน นักบริหารจะต้องมีความอดทนต่อสภาวการณ์ต่าง ๆ 3 ประการ คือ (1) อดทนต่อความลำบาก (2) อดทนต่อความตรากตรำ (3) อดทนต่อ

ความเจ็บใจ ธรรมข้อนี้ทำให้เกิดความงามทางจรรยา ทำให้ไม่มีพฤติกรรมอันทุจริตทั้งหลายทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจเพราะสามารถอดทนต่อโลกะ โทสะ โมหะ ได้เป็นอย่างดี

พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 208 -215) ได้เสนอสรุปได้ว่า ในการปกครองของครูในโรงเรียนให้ได้ผลตามที่พึงปรารถยานั้น นอกจากครูใหญ่จะต้องมีลักษณะของผู้นำและมีคุณสมบัติของการเป็นครูใหญ่แล้วก็คือ การสร้างคุณธรรมและการปฏิบัติตัวให้เป็นไปตามคุณธรรมอันดีงามนั้น กล่าวคือ

1. ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและความเป็นธรรม ปกครองคนโดยปราศจากความลำเอียงด้วยอคติต่าง ๆ เช่น โลกะ โทสะ โมหะ
2. ตั้งอยู่ในพรหมวิหารสี่ คือ มีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ครูใหญ่ควรมีน้ำใจนักกีฬาพอที่จะยอมรับความผิดพลาดโดยหน้าชื่นตาบาน ไม่แก้ตัวหรือยกความผิดพลาดไปให้คนอื่นและเมื่อประจักษ์ในความผิดพลาดนั้นแล้วก็หาทางแก้ไขต่อไป
3. ไม่ทำตัวเป็นเจ้าของขุนมูลนาย มีความเป็นกันเองอย่างมีขอบเขตทั้งต่อครู นักเรียน และบุคคลทั่วไป มีความสุภาพอ่อนน้อมทั้งกายและวาจา รู้จักใช้คำพูดที่หวานหู
4. ยินดีรับฟังความคิดเห็นของครูน้อยด้วยความจริงใจ อย่าดูหมิ่นข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพราะอคติส่วนตัว
5. รู้จักให้กำลังใจแก่ครูน้อย ครูใหญ่จะต้องเป็นผู้คอยให้กำลังใจและกระตุ้นครูน้อย อยู่เสมอ ไม่ว่าจะ เป็นด้านการทำงานหรือความพยายามที่จะก้าวหน้าต่อไปในอาชีพของตนเอง
6. พยายามส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของครู แต่ทั้งนี้ครูใหญ่จะต้องนึกถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมโดยเฉพาะการศึกษาของนักเรียนด้วย การส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของครูน้อยนั้น นอกจากจะสนับสนุนให้ไปศึกษาต่อแล้วการสอนให้รู้จักการทำงานทางด้านบริหาร และงานธุรการก็จะเป็นเครื่องช่วยก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอีกส่วนหนึ่งเช่นกัน เพราะเป็นการศึกษาจากประสบการณ์ตรงและเป็นการเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความสามารถออกมาให้ประจักษ์ด้วย
7. หลีกเลี่ยงการใช้อารมณ์ในการทำงาน พยายามใช้เหตุผลให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จะต้องรู้จักอดอารมณ์อันไม่พึงปรารถนาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ครูใหญ่ควรจะต้องมีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ไม่แสดงความขุ่นมัวให้ปรากฏออกมาบนหน้า ตามคำพังเพยว่า “น้ำขุนไว้เน น้ำใสไว้นอก”

8. รู้จักวางตัว รู้จักทำอะไรสมควรอะไรไม่สมควร การกระทำอะไรให้พอดีนั้นเป็นสิ่งที่ยาก ถ้าครูใหญ่ปรึกษาหารือครูน้อยเกินไปก็กลายเป็นคนไม่มีความคิดเป็นของตนเอง ถ้าปรึกษาน้อยเกินไปก็กลายเป็นนักเผด็จการ

9. รู้จักให้เกียรติผู้ย่อย ยกย่องในกาลอันควร ครูใหญ่จะต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่เป็นการฉีกหน้าครูน้อย โดยเฉพาะการตำหนิครูต่อหน้าคนอื่นนั้นเป็นการทำลายเกียรติของครูน้อยอย่างหนัก

10. พยายามรักษาผลประโยชน์ของครูน้อย ไม่ว่าผลประโยชน์นั้นจะเป็นด้านการเงินหรือชื่อเสียงเกียรติคุณก็ตาม ทั้งนี้เพราะทุกคนย่อมจะรักษาผลประโยชน์ของตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ ครูใหญ่จะต้องรู้จักการเสียสละให้แก่ครูน้อยในโอกาสอันควร เช่น ความคิด เวลา และกำลังงาน การเสียสละเหล่านี้เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์อันดีกับคณะครู ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ร่วมพกร่วมหมุ่และกำลังใจที่จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคณะครูทั้งโรงเรียน

11. วางมาตรฐานในการทำงานให้แน่ชัด ว่าสิ่งที่เป็นเป้าหมายในการทำงานคืออะไร นโยบายของโรงเรียนคืออะไร มาตรฐานในการทำงานนั้นครูใหญ่จะต้องเป็นผู้แสดงให้ปรากฏชัดเป็นตัวอย่างต่อครูน้อย ตัวอย่างการทำงานครูใหญ่นั้นคือแบบอย่างที่คุณ้อยจะดำเนินตาม

12. ให้เวลาและโอกาสแก่ครูที่จะปรับปรุงตัวเองทั้งด้านอาชีพและด้านส่วนตัวภายใต้การแนะนำและดูแลของครูใหญ่ ครูใหญ่ควรจะมีมองครูน้อยในแง่ดีไว้ก่อน หากจุดด้อยและจุดเด่นของแต่ละคนเพื่อปรับปรุงและส่งเสริมให้เขาได้รับความสำเร็จในชีวิตและการงานอันจะนำมาซึ่งความสำเร็จของส่วนรวมด้วย

อุทัย ธรรมเตโช (2530 : 68 – 70) ให้ความเห็นว่า ผู้บังคับบัญชาหรือผู้บริหารจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความคุณธรรมและความยุติธรรม เพราะคุณธรรมและความยุติธรรมเป็นเครื่องนำมาซึ่งความสงบสุข ความสามัคคี ความร่วมมือและความก้าวหน้าในหน่วยงาน คุณธรรมที่ผู้บริหารควรยึดถือและปฏิบัติโดยเคร่งครัด คือ

1. สังคหวัตถุ หมายถึง ธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคีมี 4 ประการ ได้แก่

1.1 ทาน การรู้จักให้ตามโอกาสอันสมควร

1.2 ปิยวาจา รู้จักการพูดจาปราศรัย ให้อภัยคำสุภาพมีมนวลสรวลสนทนาฟัง

1.3 อิตถจริยา ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติหรือประพฤตินั้นเป็นประโยชน์ต่อ

ผู้อื่นด้วย

1.4 สมานัตตา วางตัวให้เหมาะสม ตรงไปตรงมาไม่ถือเราถือเขา มีความเสมอต้นเสมอปลาย

2. ชมราวาสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับผู้ครองเรือน หรือหลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์มี 4 ประการ ได้แก่

1.1 สัจจะ มีความซื่อสัตย์ ซื่อตรงและมีความจริงใจต่อตนเอง และต่อหน้าที่การงาน

1.2 ทมะ รู้จักข่มใจ ข่มอารมณ์ไม่ประพฤติปฏิบัติให้ผิดจากทำนองคลองธรรม ไม่บรรลุลำบากแก่กิเลสตัณหา

1.3 ขันติ รู้จักอดทน อดกลั้น อดออม ทนต่อความลำบากตรากตรำ และทนต่อความเจ็บใจ

1.4 จาคะ มีการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

3. อิทธิบาท หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี 4 ประการ คือ

3.1 ฉันทะ ความพอใจ คือ พอใจรักใคร่ในงานที่ทำใฝ่ใจรักและทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาที่จะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

3.2 วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นเพียรต่อหน้าที่การงาน ประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน

3.3 จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

3.4 วิมังสา ความไตร่ตรอง คือ หมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในงานนั้นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล ค้นคิดวิธีการปรับปรุงแก้ไข

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2532: 66 – 67) ได้ออกระเบียบเกี่ยวกับจรรยาบรรณและวินัยครูอันถือได้ว่าเป็นจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพครู ระเบียบคุรุสภา พ.ศ. 2526 ว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีครู เฉพาะตอนที่เกี่ยวข้องคือ ข้อที่ 4 ในจำนวนทั้งหมด 5 ข้อ มีดังนี้คือ

ข้อ 4 ครูต้องมีจรรยาบรรณอันดีงามและต้องอยู่ในวินัยระเบียบประเพณีของครูดังต่อไปนี้

4.1 เลื่อมใสการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขด้วยความบริสุทธิ์ใจ

- 4.2 ยึดมั่นในศาสนาที่ตนนับถือ ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาอื่น
- 4.3 ตั้งใจสั่งสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยความเอาใจใส่ อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์ จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้
- 4.4 รักษาชื่อเสียงของตนมิให้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่ว ห้ามประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติ และชื่อเสียงของครู
- 4.5 ถือปฏิบัติตามระเบียบและแบบธรรมเนียมอันดีงามของสถานศึกษาและ ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ซึ่งสั่งในหน้าที่การงานโดยชอบด้วยกฎหมาย และระเบียบ แบบแผนของสถานศึกษา
- 4.6 ถ้ายทอดวิชาความรู้ โดยไม่ปิดเป็นและปิดบังอำพราง ไม่นำหรือยอมให้นำ ผลงานทางวิชาการของตนไปใช้ในทางทุจริต หรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ
- 4.7 ให้เกียรติแก่ผู้อื่นทางวิชาการ โดยไม่นำผลงานของผู้ใดมาแอบอ้างเป็น ผลงานของตน และไม่เบียดบังใช้แรงงานหรือนำผลงานของผู้อื่นไปเพื่อประโยชน์ส่วนตน
- 4.8 ประพฤติตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความ เทียบธรรม ไม่แสวงหาประโยชน์สำหรับตนเอง หรือผู้อื่นโดยมิชอบ
- 4.9 สุขภาพเรียบร้อย ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ รักษาความลับของ ศิษย์ ของผู้ร่วมงานและของสถานศึกษา
- 4.10 รักษาความสามัคคีระหว่างครู และช่วยเหลือกันในหน้าที่การงาน

บุรุษชัย จงกลณี (2532: 50 – 63) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีประโยชน์ต่อ การปกครองไว้สรุปได้ว่า การปกครองโดยธรรมนั้น ย่อมเป็นอุดมการณ์สูงส่งในการปกครอง การ ยึดถือหลักธรรมของศาสนาเป็นหลักปฏิบัติงานย่อมจะมีส่วนเสริมสร้างต่อการมีอำนาจในการครอง ใจคน และอำนาจตามตำแหน่งของผู้เป็นหัวหน้าอยู่เป็นอันมาก

โดยความจริงแล้วหลักธรรมทั้งหลายในพระพุทธศาสนาย่อมมีคุณมีประโยชน์ต่อการ ปกครองแทบทั้งสิ้น ผู้บริหารที่ประพฤติธรรมไม่ว่าข้อใดข้อหนึ่งก็ย่อมจะหล่อหลอมนักบริหารผู้นั้น ให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติในการครองตน ครองคน และครองงานได้ไม่มากก็น้อย หลักธรรมอันมี ความจำเป็นสำหรับนักบริหาร ได้แก่

1. พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มั่งใจใหญ่กว้างขวางดุจ พระพรหมมี 4 อย่าง คือ
  - 1.1 เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เป็นผู้สุข
  - 1.2 กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

1.3 มุทิตา ความพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข

1.4 อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง คือมองตามเป็นจริงโดยวางจิตเรียบ
สม่ำเสมอมั่นคง

2. หลักราชธรรม คือ คุณธรรมของผู้ปกครอง หรือธรรมของพระราชา 10 ประการ
ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้บริหารได้มีดังนี้

2.1 ทาน ให้ปันช่วยประชา คือ บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้โดยมุ่งปกครองหรือทำงาน
เพื่อให้เขาได้เอาใจใส่อำนวยความสะดวกให้ประชาราษฎร์ได้รับประโยชน์

2.2 ศีล รักษาความสุจริต คือ ประพฤติดีงาม สำรวมกายและวจี ทวาร
ประกอบแต่การสุจริต ประพฤติให้เป็นตัวอย่างและเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์

2.3 บริจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยเสียสละความสุขความสำราญ ตลอดจนชีวิต
ของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

2.4 อาชชวะ ปฏิบัติภาวะโดยซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติ
ภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

2.5 มัททวะ ทรงความอ่อนโยนเข้าถึงคน คือ มีอัธยาศัยไมเยอหึงหยาบคาย
มีความงามสง่าเกิดแต่ท่วงทีที่ริยาสุภาพนุ่มนวลละมุนละไม

2.6 ตปะ พันมัวเมาด้วยเผากิเลส ตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำจิตใจ ระวัง
ยับยั้งข่มใจได้ ไม่หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออยู่อย่างง่าย ๆ
สามัญญ

2.7 อักโกธะ ถือเหตุผลไมโกรธา คือ ไม่เกรี้ยวกราด ไม่วินิจฉัยด้วยความและ
กระทำการด้วยอำนาจความโกรธ มีเมตตาประจำใจ

2.8 อวิหิงสา มือหงสนำร่มเย็น คือไม่หลงระเห็จอำนาจ ไม่บีบบังคับ กดขี่ มี
ความกรุณา

2.9 ชันติ อุดหนุนงานที่ตรากรตำ อุดหนุนต่อความเหนื่อยยาก

2.10 อวิโรธนะ ประพฤติมิให้ผิดจากประศาสน์ธรรมอันถือประโยชน์สุขความดี
งามของรัฐและราษฎรเป็นที่ตั้ง

3. สัมปยุตธรรม หมายถึง ธรรมของสัมปยุตชน คือ คนดีหรือคนที่แท้ คนที่สมบูรณ์
มี 7 ประการ คือ

3.1 ธัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่ง
ทั้งหลายที่คนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต เข้าใจสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล

3.2 อุตัญญาตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าหลักการนั้น ๆ มีความมุ่งหมายอย่างไร รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้นเพื่อประสงค์ประโยชน์อะไร เป็นต้น

3.3 อุตัญญาตา รู้จักตน คือ รู้ความจริงว่าตัวเรานั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถว่าเป็นอย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม

3.4 มัตตัญญาตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอใจ เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด การปฏิบัติและทำการต่าง ๆ

3.5 กาลัญญาตา รู้จักกาล คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงานปฏิบัติกรต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

3.6 ปริสัญญญาตา รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชนและชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมชน และต่อชุมชนนั้น ๆ

3.7 ปุคคลัญญาตา รู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างและรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ว่าควรจะคบหรือไม่จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอย่างไรจึงจะได้ผลดี

กรมสามัญศึกษา (2525 : 145 – 155) ได้เสนอแนวคิดและหลักในการดำรงตนในฐานะผู้บริหารไว้ว่า ชีวิตผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานจะต้องพบหรือสัมพันธ์กับบุคคลไม่น้อยกว่า 4 กลุ่ม อันได้แก่ ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน และประชาชนหรือชุมชน ดังนั้น หลักการครองตนและหลักการครองคนเพื่ออยู่ร่วมกับบุคคลดังกล่าวจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารหรือหัวหน้าหน่วยงานจะต้องนำมาใช้ยึดเป็นหลักปฏิบัติ

ในด้านการบริหารโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียน ในฐานะหัวหน้าสถานศึกษา ควรยึดหลักในการครองตน ครองคน และครองงาน ดังนี้

หลักในการครองตน

1. เป็นผู้มีคุณสมบัติเรียบร้อย วาจาไพเราะมีความเป็นผู้ดีโดยธรรมชาติ
2. ทำอะไรหรือสิ่งอะไรมีเหตุผลและกระทำด้วยความรอบคอบ
3. ไม่เชื่อฟังจากคำฟ้องหรือคำวิจารณ์จากบุคคลอื่น เมื่อได้รับคำฟ้องจะต้องสอบสวนข้อเท็จจริงว่ามีข้อเท็จจริงเพียงใด
4. การลงโทษทางวินัยควรกระทำอย่างยุติธรรมและมีเหตุผล

5. จัดให้มีการอบรมหรือประชุมครูเป็นครั้งคราว ซึ่งให้เห็นว่าอะไรเป็นเหตุที่จะทำให้โรงเรียนบกพร่อง

6. ผู้บริหารจะต้องแสดงออกให้ครูทั่ว ๆ ไปเห็นสมรรถภาพและความสามารถของตน เช่น การตรงต่อเวลา ความเป็นผู้สนใจในวิชาความรู้และอื่น ๆ

7. ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ ต้องแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบทุกด้านถ้ามีข้อบกพร่องเสียหายเกิดขึ้นในโรงเรียนต้องรับผิดชอบ ไม่ปิดความหรือขัดทอด

8. ต้องแสดงออกให้บุคคลอื่นเห็นว่าตนเป็นผู้มีความคิดริเริ่มและรักการก้าวหน้า กล่าวกระทำบางสิ่งเพื่อความเจริญก้าวหน้าของโรงเรียน

หลักหรือแนวทางในการครองใจคน ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. สร้างความเป็นกันเองกับบุคคลอื่น ๆ ปลูกความรู้สึกอย่างแรงกล้าในการที่จะติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น มีทัศนคติที่ดีต่อเขา

2. พุดจาด้วยคุณภาพอ่อนโยน ไพเราะด้วยความจริงใจ ไม่สร้างความแตกแยกให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ

3. มีอารมณ์ขัน ร่าเริงแจ่มใส มองบุคคลอื่นในแง่ดี เลิกความบาดหมางกับบุคคลทุก ๆ คน สร้างบรรยากาศร่าเริงแจ่มใสให้เกิดขึ้นในวงงาน

หลักในการครองงาน

ในการที่จะบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารควรมีความรู้ในเรื่องกระบวนการบริหารหรือทฤษฎีของการบริหารงานและนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับหน่วยงาน ตลอดจนสถานการณ์ในขณะนั้น เช่น กระบวนการบริหารของ Gulick และ Urwick ที่เรียกว่า POSDCORB อันประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ คือ (1) การวางแผน (2) การจัดองค์การ (3) การจัดคนเข้าทำงาน (4) การวินิจฉัยสั่งการ (5) การประสานงาน (6) การรายงานผล (7) การจัดงบประมาณ และกระบวนการบริหารตามแนวความคิดของสมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา ที่เรียกว่า PASCE คือ กระบวนการบริหารที่มี 5 ขั้นตอน อันประกอบด้วย (1) การวางแผนที่ดี (2) การจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ ที่เหมาะสม (3) การกระตุ้น การบำรุงขวัญ การส่งเสริมอย่างมีประสิทธิภาพ (4) การประสานงานอย่างมีความสอดคล้องสัมพันธ์ (5) การประเมินผลงานเป็นระยะและทุกระยะ

พระราชวิสุทธิกวี (2533 : 13 – 15) ได้แสดงหลักธรรมสำหรับผู้บริหารไว้ว่านักบริหารที่ดีเด่นหรือมีความสามารถนั้นจะต้องสามารถครองตน ครองคน และครองงานทั้ง 3 ประการนี้ได้ จึงจะชื่อว่าเป็นนักปกครองหรือนักบริหารที่ก่อความสุขและนำความสุขความเจริญรุ่งเรืองมาให้แก่ตนเอง ผู้ได้บังคับบัญชาและประเทศชาติโดยส่วนรวมได้ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการปกครองที่มีความสำคัญและจำเป็นแก่ผู้บริหาร ได้แก่

1. หลักธรรมสำหรับบริหารตน ผู้ที่จะปกครองคนอื่นได้ดีจำเป็นต้องบริหารตนเองให้ได้เสียก่อน มิฉะนั้นแล้วการปกครองผู้อื่นจะไม่ได้ผลดีและพากันเดือดร้อนทั้งสองฝ่าย หลักธรรมสำหรับการครองตนที่สำคัญนั้น คือ ไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

2. หลักธรรมสำหรับบริหารคน หลักธรรมที่ใช้ในการปกครองในการสร้างความเป็นผู้นำและยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่นอันสำคัญนั้น ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 การเว้นจากอคติ 4 และสารานิยธรรม 6 อันได้แก่ หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความรักใคร่ ความเคารพ ความระลึกถึงกันและกัน การสงเคราะห์ช่วยเหลือกันและกัน

3. หลักธรรมสำหรับบริหารงาน ในการทำงานให้ได้ผลดีประสพผลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและหน่วยงานที่ตนสังกัดได้มาก นักปกครองหรือนักบริหารผู้นั้นต้องมีคุณธรรมอย่างน้อย 2 ประการ คือ 1. อิทธิบาท 4 อันประกอบด้วยฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา 2. ธรรมสำหรับข้าราชการ อันได้แก่ ขยันในงานที่ทำมุ่งความสำเร็จของงานนั้นด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ประมาท ทำงานด้วยความรอบคอบไม่ประมาทเดินเลื้อไคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ มีปัญญารู้เท่าทันเหตุการณ์ คือ ทำงานด้วยการใช้สมอง ใช้ปัญญาไตร่ตรองรู้ข้อดีข้อเสียอย่างถ่องแท้ จัดการงานดี แสดงผลงานที่ดีที่เรียบร้อยออกมาให้ปรากฏไม่ให้งานเสียหายบกพร่อง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้มีพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับคุณธรรมที่ทุกคนควรศึกษาและนำมาปฏิบัติรวม 4 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2529 : 73)

1. การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น

3. การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจจจริตไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

4. การรู้จักละเว้นความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

1. คุณธรรมด้านการรักษาสัตย์

สัตย์จะ คือ ความจริง เริ่มตั้งแต่จริงใจในการรักษาคำพูด จริงใจต่อเพื่อนฝูง สังคมจริงใจต่อตนเอง จริงใจต่ออุดมคติแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเอง คือ จริงใจที่จะละเว้นในสิ่งที่มนุษย์ไม่ควรกระทำ ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่มนุษย์ควรกระทำ จริงต่อธรรม คือ พยายามประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องกับความต้องการของกฎธรรมชาติ เพื่อความเป็นผู้ถูกต้องที่สุด (พระวรคัณฑ์ วรรธโม. 2522 : 230) โดยทั่วไปแล้ว เมื่อเป็นบุตรต้องซื่อสัตย์ต่อบิดามารดา เมื่อเป็นศิษย์ต้องซื่อสัตย์ต่อครูอาจารย์ เพื่อนต้องซื่อสัตย์ต่อเพื่อน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 โปรดพระราชทานไว้ว่า “เสียชีพอย่าเสียสัตย์” ในบรรดาผู้นำที่สำคัญของโลก ท่านมหาตมาคานธี เป็นผู้นำคนหนึ่งที่ยึดสัตย์จะความกล้าหาญ ใช้วิธีการต่อสู้แบบอหิงสา ไม่นิยมความรุนแรง ซึ่งได้พูดถึงการต่อสู้แบบอหิงสาไว้ตอนหนึ่งว่า “ถ้าต้องการให้อหิงสาเจริญเติบโตในตัวบุคคล ในสังคม และในประเทศชาติ ก็จะต้องยอมให้มีการพูดความจริงไม่ว่าความจริงนั้นจะระคายหูและไม่เป็นที่พอใจของใครในขณะนั้นสักเพียงไรก็ตาม”

คนที่รักษาสัตย์จะจึงเป็นคนที่หนักแน่น มั่นคง น่าเคารพ ยำเกรง ผู้นำที่มีสัตย์จะทำให้ผู้อื่นเชื่อถือไว้วางใจ และร่วมมือทำให้กิจการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงได้โดยง่าย ส่วนผู้นำที่ไม่มีสัตย์จะทำให้ใคร ๆ เห็นว่าเป็นคนเหลวไหลไม่จริงจัง หมดความศรัทธา และจะนำไปสู่กิจการต่าง ๆ เราอาจจะกล่าวได้ว่าความซื่อสัตย์ หรือ การรักษาสัตย์จะ เป็นค่านิยมที่สำคัญของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งจะพบได้จากกรวิจัยเรื่องผู้นำชนบทไทยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งพบว่าบรรดาผู้นำในชนบทต่างก็ยืนยันว่าคุณลักษณะที่สำคัญอันหนึ่งที่ได้รับการยกย่องนับถือจากชาวบ้าน คือ ความซื่อสัตย์ พูดจริงทำจริง ไม่ใช่ดีแต่พูด หรือให้สัญญาลม ๆ แล้ง ๆ แบบขอไปที

2. คุณธรรมด้านการรู้จักข่มใจตนเอง

พระราชวรมูณี (2526 : 101) ได้อธิบายไว้ว่า การรู้จักข่มใจตนเอง หมายถึง การฝึกหัดหรือการคิด คือสามารถบังคับควบคุมจิตใจของตนเองให้ทำในสิ่งที่ปัญญาบอกให้รู้ว่าควรจะทำเมื่อปัญญาบอกว่าอันนี้ถูกต้องเป็นไปโดยชอบด้วยเหตุผลแล้วเราสามารถควบคุมบังคับตนเองให้ทำในสิ่งนั้นเป็นธรรมที่สำคัญในการฝึกหัดนิสัย และปรับปรุงตัว

พุทธทาสภิกขุ (2526 : 273) อธิบายการบังคับตนเองไว้ว่า คือการบังคับตนเองที่จะให้จริงตลอดไป บังคับตนเองให้อยู่ในร่องรอยของสัจจะ ดังได้ตั้งปณิธานไว้ เราต้องบังคับตัวเองอย่าให้เป็นไปตามอำนาจฝ่ายต่ำลึกลงไป ต้องบังคับตนเองให้อยู่ในอำนาจธรรมฝ่ายสูง เราต้องบังคับตนเองอย่างฉลาดด้วยอุบายอันแยบคาย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงกำชับไว้ว่า จึงบังคับตนอย่างฉลาดเหมือนความดูช่างฉลาดถือขอบังคับข้างที่ตกมันได้

ผู้นำหรือผู้บริหารจะต้องทำงานหรืออยู่ในสังคมคนหมู่มากย่อมจะมีโอกาสได้รับการกระทบกระเทือนจากลูกน้องหรือบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นที่ผู้นำจะต้องมีอารมณ์มั่นคงไม่เอาแต่ใจตนเอง มีเหตุผลไม่เป็นคนหุนหา และสามารถข่มใจตนเองได้ นั่นคือไม่เป็นคนโกรธง่าย อยู่ในทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นธรรมสำหรับพระราชาผู้นำประเทศ ก็ได้กล่าวถึงหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการข่มใจตนเองไว้ในข้อที่ว่า อักโกระ ความไม่โกรธจะต้องไม่ลูแก่อำนาจไม่เกรี้ยวกราด บังคับใจตนเองไม่ให้เกิดอารมณ์ร้าย ซึ่งก็คือการข่มใจตนเอง ผู้นำหรือผู้บริหารที่จะสามารถเป็นผู้ที่ข่มใจตนเองได้นั้นควรจะได้รับ การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดพลัง ซึ่งทางพุทธศาสนามีวิธีการฝึก คือ

1. โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยอุบายอันแยบคาย ด้วยวิธีการเปรียบเทียบหรือการเทียบเคียงรู้จักสืบสวนหาเหตุผล มองสิ่งทั้งหลายด้วยการคิดพิจารณา

2. สมถ ภาวนา คือ การทำจิตใจให้สงบโดยวิธีการเพ่งสมาธิ หรือบริกรรมสมาธิภาวนา ซึ่งวิธีนี้จะช่วยรักษาความมั่นคงของจิตได้ เมื่อจิตดีการกระทำก็จะดีด้วย ดังกล่าวไว้ว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว”

ผู้นำที่ไม่สามารถข่มใจตนเองได้ เมื่อมีสิ่งใดมากระทบก็อาจจะทนไม่ได้จิตใจไม่มั่นคงและอาจโกรธขึ้นมาได้ง่าย ท่านพุทธทาสได้พูดไว้ถึงพิษของความโกรธมันมีมาก เมื่อโกรธขึ้นมาแล้วสามารถฆ่าเพื่อนก็ได้ ฆ่าพ่อแม่ก็ได้ ฆ่าพระอรหันต์ก็ได้ กระทั่งฆ่าตัวเองก็ได้ ผู้นำคนใดที่ขาดคุณธรรมข้อนี้ก็ยากที่จะนำองค์กรหรือสังคมไปสู่ความสงบสุขได้

3. คุณธรรมด้านความอดทน

วรัทโหมภิกขุ (พระวรศักดิ์ วรัทโหม) (2522 : 231) กล่าวถึง ความอดทนไว้ว่า คือ ความอดกลั้น อดทน ทุกชนิด เช่น อดทนต่อลมฟ้าอากาศ อดทนในการประกอบอาชีพ อดทนต่อคำพูดส่อเสียดดูหมิ่นจากผู้อื่น

พ.อ.ปิ่น มุกทุกันต์ (2515 : 7) ได้อธิบายไว้ว่าความอดทนเป็นลักษณะที่เข้มแข็งทางจิตในการพยายามทำความดีและถอนตัวจากความชั่ว การอดทนนั้นมีพฤติกรรมที่แสดงออก 4 ลักษณะ คือ อดทนต่อความลำบาก อดทนต่อความทุกข์เวทนา อดทนต่อความเจ็บใจ อดทนต่ออำนาจกิเลส แล้วในหลังการปกครอง ที่เรียกว่าทศพิธราชธรรม (เชิงอรรถ) ความอดทนที่เป็นหลักธรรมหนึ่งใน 10 หลักธรรมที่ผู้บริหารจะต้องฝึกปฏิบัติให้ได้

ดังนั้นจากความหมายของความอดทนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญ สำหรับผู้บริหารซึ่งจะต้องกำกับดูแลคนเป็นจำนวนมาก จึงต้องอาศัยความอดทนมากกว่าผู้อื่น

ผู้นำหรือผู้บริหารจะต้องมีความอดกลั้น และอดทนต่อการกระทำของลูกน้องหรือผู้ร่วมงานคนอื่นซึ่งอาจจะกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกใจ หรือกระทำในสิ่งที่แสดงถึงความไม่พอใจออกมา ดังท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า “ผู้ใหญ่ต้องอดทนต่อผู้น้อย ความไม่พอใจของผู้น้องได้บังคับบัญชา ทำให้ผู้น้องต้องอดทน” คนที่เป็นครูหรือนำทางการศึกษาก็ต้องมีความอดทนต่อความไม่พอใจ ความอ่อนด้อย สติปัญญาของศิษย์ การจะสอนคนไม่ให้ฉลาดนั้นเป็นเรื่องลำบากมาก ถ้าครูไม่มีความอดกลั้นหรืออดทนก็ไม่สามารถจะสอนได้เลย การศึกษาก็ล้มเหลว โบราณพูดว่า “สู้กับเสือเสียดีกว่าไปเถียงกับคนโง่” หมายถึง สู้กับเสือยังลำบากใจน้อยกว่าไปสู้กับคนโง่

ความอดทนมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำหรือผู้บริหาร ในทศพิธราชธรรมได้กล่าวถึงหลักธรรมที่จะต้องเป็นผู้นำหรือผู้บริหาร ข้อหนึ่งคือ หลักขันติ ความอดทน นอกจากนี้แล้ว ความอดทนยังเป็นหลักธรรมที่ปรากฏอยู่ในพุทธภษิต หมวดขันติ วรรค เช่น ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข ความอดทนเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์ ผู้ที่มีความอดทนย่อมเป็นที่ชอบใจ ขันติ คือ ความอดทนเป็นอย่างยิ่ง ความอดทนเป็นกำลังของนักพรต ฯลฯ

4. คุณธรรมด้านความเสียสละ

พุทธทาสภิกขุ (2526 : 96) ได้กล่าวถึงคุณธรรมด้านความเสียสละว่า ไม่ใช่เรื่องการให้ทาน ไม่ใช่เรื่องกุศลสงเคราะห์ที่แท้จริง คือ การสละสิ่งที่ไม่ควรมีในตัวเองออกไปอีกด้วย อะไรทุกอย่างที่เป็นการเห็นแก่ตัวต้องสละออกไป

ความเสียสละเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับผู้นำหรือผู้บริหารที่ควรมีในทศพิธราชธรรม ได้กล่าวถึงทาน (การให้) ผู้บริหารที่ดีควรรู้จักให้ในสิ่งที่ควรให้ต่อผู้ใต้บังคับบัญชาของตน และบริจาคตะ (การบริจาค) คือ ผู้บริหารที่ดีจะต้องเสียสละทั้งทรัพย์สินและแรงงานและจิตใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม การเสียสละนั้นต้องให้เหมาะกับฐานะและ

กาลเวลาด้วย การให้มันเป็นสิ่งดี เพราะผู้ให้ยอมเป็นที่รักของคนหมู่มาก คนหมู่มากยอมคบเขา ผู้ให้สิ่งชอบใจยอมได้สิ่งชอบใจ

ผู้นำหรือผู้บริหารที่มีความเสียสละแสดงถึงความไม่เห็นแก่ตัว เพราะการเสียสละหรือการให้นั้นเป็นการทำลายเสียซึ่งกิเลส คือความเห็นแก่ตัว ผู้นำหรือผู้บริหารที่ไม่เห็นแก่ตัวก็แสดงว่า เขาสามารถที่จะทำงานเพื่อส่วนรวมเพื่อคนอื่นได้ ผู้นำลักษณะนี้สามารถที่จะนำองค์กรหรือสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายได้ ในขณะที่ผู้นำคนใดที่ยังไม่รู้จักเสียสละแสดงว่ายังมีกิเลสอยู่ ความเห็นแก่ตัวยังมีจึงเป็นการยากที่จะนำองค์กรหรือสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายได้

ผู้นำที่มีความเสียสละอย่างมากที่น่าจะกล่าวถึง คือ พระเยซู ซึ่งเป็นผู้นำของศาสนาคริสต์ เพราะเมื่อครั้งที่พระเยซูจะถูกประหารนั้นไม่ใช่ว่าจะไม่มีมือจะต่อสู้อหากลูกศิษย์มีกำลังอาวุธก็มีมาก แต่พระเยซูได้ห้ามเสีย และยอมตายเป็นความเสียสละอันยิ่งใหญ่คือเสียสละชีวิต ผลจากการสละชีวิตครั้งนี้ทำให้สามารถวางรากฐานทางคริสต์ศาสนาได้มั่นคง

2. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

2.1 ความหมายของจริยธรรม

จากการศึกษาความหมายเกี่ยวกับจริยธรรม ได้มีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของ จริยธรรมไว้ดังนี้

มาโนช ตันชนวนิชย์ (2523 : 41) ได้กล่าวถึงความหมายของจริยธรรมว่า เป็นคำสมาสระหว่าง จริยา หรือ จรรยา หมายถึง ความประพฤติที่ควรประพฤติ กับคำว่า ธรรม หมายถึง คุณธรรม ความดี ความชอบ ความถูกต้อง เมื่อเอา 2 คำมารวมกันมีความหมายว่าความประพฤติชอบที่น่าพึงปรารถนาของผู้คนที่ได้พบเห็นความประพฤติในที่นี้ หมายถึง ความประพฤติของบุคคลแต่ละคนที่แสดงออกมาเป็นประจำวัน เป็นอุปนิสัยสืบเนื่องมาจากความคิด ความเชื่อถือ หรือเป็นนิสัยที่สะสมไว้ มิใช่เป็นการแสดงออกที่เสแสร้งทั้งกาย วาจา ใจ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524: 70) ได้มีความเห็นเกี่ยวกับการนิยามของจริยธรรมว่า จริยธรรมคือ พฤติกรรมทางสังคมที่มีคุณสมบัติอยู่ใน 2 ประเภท คือ

1. เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมส่วนใหญ่นิยมชมชอบให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม
2. เป็นลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามจำกัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้น ส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่

ควร ฉะนั้นผู้มีจริยธรรมสูงก็จะอยู่ในประเภทที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และมีประเภทหลังน้อยนั่นเอง

กรมการฝึกหัดครู (2525 : 11) ได้กล่าวถึงจริยธรรมว่า หมายถึง ความประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีงาม ที่สังคมยอมรับ เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตที่มีคุณค่าอันพึงประสงค์ของคนและสังคม

พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 214) ได้อธิบายคำว่า จริยธรรม น. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติดี, ศีล, กฎศีลธรรม

กรมวิชาการ (2527 : 5) ได้กล่าวว่า จริยธรรม คือ การกระทำทั้งกาย วาจา และใจที่ดี งาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

พนัส หันนาคินท์ (2529 : 48) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึง ปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคม และสมาชิกในสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักว่าสิ่งใดผิด ดังนั้นการ ปฏิบัติทางการต้องสอดคล้องกับความรู้สึทางจิต

โคลเบอร์ก (Kohlberg L. 1964: 152) ได้ให้นิยามของจริยธรรมว่า เป็นหลักการอัน ถูกต้อง ยุติธรรมที่บุคคลใช้เป็นเหตุผลในการปฏิบัติทุกสถานการณ์

กู๊ด (Good. 1959: 373) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับ เกณฑ์ หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องและดีงาม

จากการให้ความหมายของจริยธรรม โดยนักการศึกษาและนักจิตวิทยาทั้งหลายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม คุณค่าของจริยธรรมชี้ให้เห็นความเจริญอกงามในการ ดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ดีงาม อยู่ใน สภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ใน เรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะ ใช้สิทธิ์และหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์

2.2 องค์ประกอบของจริยธรรม

จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการ (กองวิจัยการศึกษากรมวิชาการ. 2527: 5) คือ

1. ส่วนประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความ ถูกต้องดีงาม ความสามารถในการตัดสินใจแยกความถูกต้อง ออกจากความไม่ถูกต้องด้วยการคิด

2. ส่วนประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือความพึงพอใจเลื่อมใส ศรัทธา เกิดความนิยมยินดีที่จะนำจริยธรรมไปเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำ ถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ เชื่อว่าอิทธิพลส่วนหนึ่งของการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมแบบใดจะขึ้นอยู่กับส่วนประกอบทั้ง 2 ประการที่กล่าวข้างต้น และบางส่วนอาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ลักษณะทางจิตวิทยาและความรุนแรงของสถานการณ์ที่รุมเร้าบุคคลนั้นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าจริยธรรมประกอบไปด้วย 3 มิติคือ ด้านความรู้ ความรู้สึก และความประพฤติที่จะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติ

2.3 โครงสร้างและคุณลักษณะของจริยธรรม

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องจริยธรรมของบุคคลากร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523 : 146 – 157) ได้ประมวลคุณลักษณะของจริยธรรม และสรุปองค์ประกอบคุณลักษณะของ จริยธรรมไว้ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการผูกพันด้วยความพากเพียร และละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุความสำเร็จ ทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
2. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และต่อผู้อื่น
3. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรองพิเคราะห์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจโดยไม่ผูกพันกับอารมณ์และความยึดมั่นของที่มีอยู่เดิมซึ่งอาจผิดได้
4. ความกตัญญูตเวที หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในอุปการคุณที่ผู้อื่นมีต่อเราและตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ ต่อผู้อื่น
5. การรักษาระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ กฎหมาย และศีลธรรม
6. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันกับคนที่ควรให้ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา รวมทั้งรู้จักการสละทิ้งอารมณ์ร้ายแห่งตนเอง
7. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

8. การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งของทั้งหลายพอเหมาะพอควรให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก
9. ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความจริง และเหตุผล
10. ความเมตตา กรุณา หมายถึง ความรักใคร่ปรารถนาอยากให้ผู้อื่นเป็นสุข ความสงสารคิดจะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์

2.4 หลักสำคัญของจริยธรรม

สมบัติ มหารศ (2528 : 49) ได้กล่าวถึงหลัก 4 ประการที่นับว่าสำคัญ และที่ถือเป็นแนวทางนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของจริยธรรม คือ

1. หลักแห่งความถูกต้อง (Right) คือ การประพฤติปฏิบัติใด ๆ ที่ถือว่าถูกต้องดีงาม โดยอยู่บนพื้นฐานของกฎหมาย และสอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และปทัสถานของสังคม
2. หลักแห่งความกรุณา (Kindness) คือ หากคนเรามีจิตใจเป็นกุศล มีใจเมตตา กรุณาแล้ว ย่อมทำให้ผู้นั้นมีจิตใจที่เป็นสุข ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า การให้ทานก็ดี การบริจาคทรัพย์สิ่งของให้คนอื่นก็ดี มีจิตกรุณาหรือจิตเป็นกุศलय่อมได้รับการยกย่องสรรเสริญ ดังพุทธศาสนิกชนคนหนึ่งว่า ททมาโน ปิโย โหติ กล่าวคือ ผู้ให้ทานเป็นผู้ได้รับการยกย่อง ฉะนั้น การให้จึงเป็นส่วนหนึ่งของคนดี คนมีความเมตตา กรุณาต่อคนอื่นย่อมจะได้รับความกรุณาหรือการสรรเสริญตอบแทนอยู่เสมอ
3. หลักแห่งความยุติธรรม (Fair) หลักข้อนี้ผู้เป็นครูอาจารย์ควรจะได้คำนึงให้มากกว่าบุคคลในอาชีพอื่น เพราะตัวครูต้องสอนหนังสือ พบกับนักเรียนหรือลูกศิษย์มากมาย กิจกรรมในแต่ละวันจะบ่งบอกให้เห็นได้ว่าการกระทำอะไรที่เป็นธรรม และอะไรบ้างที่ไม่เป็นธรรม เช่น ไม่พอใจนักเรียนแล้วดุด่าลงโทษให้เจ็บกายใจ แต่ตัวครูเองมีข้อบกพร่องก็ไม่ยอมหาสาเหตุ ฉะนั้นครูต้องคำนึงเสมอว่าผลมาจากเหตุ ถ้าหากครูมีความยุติธรรมแล้วก็จะทำให้การจัดกระบวนการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จด้วยดี
4. หลักแห่งความจริง (True) ความจริงในที่นี้ คือ ความจริงอันเป็นสิ่งตรงข้ามกับความเท็จ (False) ฉะนั้นเราจะต้องระลึกเสมอว่าจะไม่พูดเท็จหรือโกหกเป็นอันขาด การพูดเท็จ ย่อมทำให้เสียสัจจะได้ ฉะนั้น ถ้าหากจะขอความช่วยเหลือจากใครก็ควรพูดความจริงนั้นแหละเป็นการดี

นอกจากนี้ในการจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา และการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมนั้น ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรจะต้องมีความเข้าใจตรงกันว่า จริยธรรมนั้นมีหลักสำคัญที่ควรคำนึงอยู่ 6 ประการด้วยกัน คือ (สมบัติ มหารศ. 2528 : 13)

1. จริยธรรม เป็นวิชาที่ว่าด้วยสิ่งที่เหมาะสมที่ควร ฉะนั้นการเป็นครูอาจารย์จะต้องเป็นผู้พร้อมด้วยหลักจริยธรรมอยู่เสมอ
2. จริยธรรม ไม่ได้หมายถึงเรื่องของศีลธรรมและวัฒนธรรมเท่านั้น แต่จะต้องมีคุณธรรม การเคารพกฎหมายบ้านเมืองรวมอยู่ด้วย
3. จริยธรรมสำหรับครู ค่อนข้างจะเคร่งครัดกว่าจริยธรรมของบุคคลในอาชีพอื่น ต้องทำให้ได้เมื่อมีโอกาสได้เป็นครูอาจารย์ของลูกศิษย์
4. ต้องระลึกอยู่เสมอว่า จริยธรรมกับกฎหมายอาญาเป็นไปในแนวเดียวกันในชีวิตประจำวันของคนเรา เมื่อไม่ละเมิดศีลก็ต้องรู้ว่าถ้าละเมิดศีลแล้วจะมีความผิดทางอาญา จึงทำให้บุคคลต้องได้รับโทษตามมาตราต่าง ๆ แม้ว่าจะไม่ได้พูดเรื่องตบตบกฎหมายโดยตรง แต่ก็ต้องทราบว่าการละเมิดกฎหมายย่อมมีความผิด เช่นเดียวกันกับการละเมิดศีล
5. ศีลกับกฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน จะเป็นการเน้นให้คนเราเป็นคนซื่อสัตย์และสุจริตอย่างยิ่งด้วย

ผู้ศึกษาวิชาจริยธรรมไม่ได้หมายถึงแต่การประกอบพิธีทางศาสนาอย่างเดียวเท่านั้น จะต้องรู้จักประยุกต์ตบตบกฎหมายให้สอดคล้องกับการกระทำด้วย เพื่อให้บุคคลรู้จักละเว้นการกระทำชั่ว ทำบาป มิใช่ให้ยึดมั่นแต่เรื่องของธรรมะอย่างเดียว

2.5 ประเภทของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2 – 5) ได้แบ่งลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเป็น 4 ประเภท ตามมิติทางจิตวิทยา ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายความว่า การมีความรู้ไว้ในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรม หรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษาเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษาและพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วยความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาเป็นส่วนใหญ่
2. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายความว่า ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคล

ส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติ อาจมีเจตคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะเจตคตินั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นเจตคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญ จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่กระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรม จะทำให้ทราบว่า บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกันอาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำแตกต่างกัน และท้ายสุดทำให้ทราบว่าระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรมคือ เปียเจต์ (Piaget, 1962) และโคลเบอร์ก (Kohlberg, 1969) ให้ใช้การอ้างอิงเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญา และอารมณ์ อีกประการหนึ่ง และนักวิจัยอื่น ๆ พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลนั้นด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมของสังคมนั้น ตัวอย่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบ และสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดี และเลวของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาค้นคว้าอื่น ๆ ของจริยธรรมก็เป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจ และสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

2.6 ขอบข่ายของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้แบ่งขอบข่ายทางจริยธรรมออกเป็น 2 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านเนื้อหาของจริยธรรม คือ สิ่งในแต่ละสังคมหรือหมู่เหล่าอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนว่าทำสิ่งนั้นดีทำสิ่งนี้ไม่ดี ซึ่งจะปรากฏในรูปของการให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ทำแล้วผู้ทำจะได้รับการสรรเสริญ และส่งเสริมจากสังคม และพฤติกรรมที่ทำแล้วจะถูกสังคมลงโทษเป็นเนื้อหาความรู้ทางศาสนา ทางกฎหมาย และระเบียบประเพณีของหมู่เหล่า อาจอยู่ในรูปของ

ค่านิยมของสังคม หรือเจตคติของบุคคล และนอกจากนี้ยังอยู่ในรูปของบุคลิกภาพที่เกี่ยวกับคุณธรรมและทฤษฎีต่าง ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความก้าวร้าว สันโดษ อิทธิบาท 4 ด้านเนื้อหาของจริยธรรมนี้แต่ละสังคมอาจแตกต่างกันได้มาก สิ่งที่สังคมหนึ่งว่าดีควรทำ อีกสังคมหนึ่งอาจจะไม่สนับสนุน เพราะเห็นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นหรือน่ารังเกียจก็ได้

2. ด้านโครงสร้างของจริยธรรม ได้มีการสร้างหลักหรือจัดตั้งจริยธรรมเป็นประเภทต่าง ๆ หลักหรือประเภทที่ใช้นี้จะแสดงถึงความเจริญทางจริยธรรมเป็นขั้น ๆ ไป ตั้งแต่ขั้นต่ำสุดไปจนถึงขั้นสูงสุด การพิจารณาจริยธรรมทางด้านโครงสร้างนี้ยึดเหตุจูงใจในการเลือกกระทำเป็นสำคัญ และเกิดจากการพิจารณาว่า การรู้การคิดของมนุษย์นั้นมีโครงสร้างเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้คิดของ เปียเจต์ กล่าวคือ มีผู้คาดว่าจริยธรรมของบุคคลนั้นมีบางส่วนที่ขึ้นอยู่กับความรู้จักคิดของบุคคล ดังนั้นจริยธรรมทางด้านนี้จึงมีโครงสร้างด้วย เปียเจต์ เป็นผู้เริ่มความคิดนี้ และโคลเบอร์ก ได้ขยายความคิดนี้ออกไปจาก 3 ถึง 6 ชั้น และครอบคลุมการบรรลุวุฒิภาวะทางจิตใจที่สูงกว่าลักษณะทางด้านโครงสร้างของจริยธรรมนี้คือ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Lickona. 1976 : 10)

ส่วน สาโรช บัวศรี (2522 : 18) กล่าวว่า จริยธรรมมีโครงสร้างอย่างน้อย 2 ข้อ คือ

1. คีลธรรม (Moral Value) สิ่งที่ดีเว้น สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ
2. คุณธรรม (Ethical Value) สิ่งที่ดีควรปฏิบัติ

2.7 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

นักทฤษฎีทั้งหลายยอมรับว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นพัฒนาขึ้นตามลำดับอย่างเห็นได้ชัด จากวัยทารกไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์จะมีการพัฒนาจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎีทางจริยธรรมก็ยังเชื่อว่า การพัฒนานี้ในบุคคลต่าง ๆ กัน มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่ดีคล้ายคลึงกัน (Kay. 1970 : 30 – 31) นอกจากนี้นักค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากลงความเห็นว่าต้นกำเนิดและแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้ทางสังคม แต่ก็มีความคิดที่แตกต่างกันอีกมาก พอสรุปได้ดังนี้

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า จริยธรรมเป็นส่วนเดียวกับมโนธรรม (Conscious) จริยธรรมเกิดจากขบวนการภายในของวัฒนธรรมหรือบรรทัดฐานของพ่อแม่ผู้เลี้ยงดู ได้แก่ การถึอดนตามอย่าง (Identification) ทำให้เด็กได้รับเอาบุคลิกภาพค่านิยม มาตรฐานจริยธรรมในสังคมเมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังจริยธรรม หากความต้องการของตนไม่สอดคล้องกับที่สังคมต้องการก็จะเกิดความขัดแย้งกันขึ้นและถ้าบุคคลนั้นทำชั่วเขาก็เกิดความละอายใจตนเอง ไม่สบายใจ ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษตัวเอง ต่อไปเขาจะไม่ทำชั่วอีก โดยไม่

ต้องมีการควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่นคือ เขามีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือมีมโนธรรม
 นั้นเอง (Freud. 1944 : 358)

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีนี้เรียกว่า
 สิ่งแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรม เป็นตัวการในการกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social
 Contingency) ให้แก่เด็กตั้งแต่เกิด โดยนำเอาหลักการเสริมแรงและหลักการเชื่อมโยงมาอธิบาย
 วิธีการ ทฤษฎีนี้มีความเชื่อเบื้องต้นดังนี้

2.1 พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดจากการเจริญเติบโตของการคล้อยตามกฎเกณฑ์
 จริยธรรมของสังคมทั้งทางความประพฤติ และอารมณ์มากกว่าเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
 ทางสมอง (Cognitive Structure Change)

2.2 แรงจูงใจพื้นฐานที่ทำให้เกิดพัฒนาการทางจริยธรรมทุกจุดมีรากฐานจากความ
 ต้องการทางชีวภาพหรือความต้องการรางวัลจากสังคม และการหลีกเลี่ยงการลงโทษ

2.3 พัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม

2.4 พื้นฐานทางจริยธรรม (Basic Moral Norm) เกิดขึ้นภายในจิตใจโดยมี
 สาเหตุจากกฎเกณฑ์วัฒนธรรมภายนอก

2.5 สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมมากเท่าใดขึ้นอยู่กับปริมาณ
 ของรางวัล การลงโทษ การห้าม และการเห็นแบบอย่างของพ่อแม่และบุคคลอื่นซึ่งเป็นตัวแทน
 ของสังคม (Skinner. 1971 : 101 - 128)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สังคมจะมีบทบาทต่อการปรุงแต่งลักษณะทาง
 จริยธรรมของบุคคล

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Development Theory) ทฤษฎีนี้
 มีความเชื่อเบื้องต้นดังนี้

3.1 พัฒนาการทางจริยธรรมมีโครงสร้างพื้นฐานทางพุทธิปัญญา (Cognitive)
 และมีองค์ประกอบทางจรรยาวิพากษ์

3.2 แรงจูงใจเบื้องต้นเกี่ยวกับจริยธรรม คือ แรงจูงใจเกี่ยวกับการยอมรับ
 (Acceptance) การมีความสามารถ (Competence) การเคารพตนเอง หรือเข้าใจตนเองอย่าง
 ถ่องแท้ (Self – esteem or Self Actualization)

3.3 ลักษณะสำคัญของการพัฒนาการทางจริยธรรม คือพัฒนาการจะเป็นสากลมี
 ขั้นตอนเหมือนกันทุกวัฒนธรรม เพราะในทุกวัฒนธรรมมีการปฏิสัมพันธ์กันในทางสังคม มีการ

สวมบทบาท (Role – taking) และมีความขัดแย้งในสังคม ซึ่งต้องการการบูรณาการทางจริยธรรม (Moral Intergration) เช่นเดียวกัน

3.4 กฎและเกณฑ์ปกติเบื้องต้นของจริยธรรม เกิดจากประสบการณ์ที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าเกิดจากการสร้างกฎเกณฑ์ภายในตนเองจึงไม่นิยามขั้นพัฒนาการจากกฎภายใน แต่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตน (Self) กับคนอื่น

3.5 สิ่งแวดล้อมมีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม พิจารณาจากคุณภาพและขอบเขตโดยทั่ว ๆ ไปของสิ่งเร้าทางพุทธิปัญญา (Cognitive) และทางสังคมตลอดช่วงการพัฒนาการของคนมากกว่าเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่างจากพ่อแม่หรือประสบการณ์ที่ได้รับจากวินัยการลงโทษหรือรางวัล (Kohlberg. 1976 : 48)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์มีแนวทางและขั้นตอนที่เป็นสากล สามารถศึกษาได้กับคนในสังคมต่าง ๆ นักทฤษฎีที่สำคัญในกลุ่มนี้คือ เปียเจต์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg)

2.8 แนวความคิดในการสร้างเครื่องมือวัดจริยธรรม

จากการศึกษาเอกสาร ตำรา และการสอบถามท่านผู้รู้คือ ศาสตราจารย์ ดร.พนัส หันนาคินทร์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยนครสวรรค์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์จำลอง สุวรรณรัตน์ ที่เป็นอาจารย์ประจำภาควิชาจิตวิทยา วิทยาลัยครูนครสวรรค์ โดยขอคำปรึกษาว่าการจะจัดพฤติกรรมกรรมการทำเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองนั้น มุมมองของแต่ละบุคคลแตกต่างกันและที่สำคัญวัดผู้ใดจะไม่ได้ความจริงออกมา จึงคิดว่าควรให้ผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้ตอบ ซึ่งคาดว่าจะได้คำตอบที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่าการสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของผู้บริหารโดยตรงนั้นยังไม่เป็นที่ปรากฏชัด มีแต่การสร้างแบบทดสอบวัดจริยธรรมที่ปรากฏว่ามีบุคคลต่าง ๆ ได้สร้างไว้ โดยทั่วไปเมื่อจะวัดจริยธรรมของบุคคลนั้น เป้าประสงค์ที่ต้องการวัดคือ การเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมใดที่บุคคลเห็นว่าสมควรหรือไม่สมควร ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึก และระดับของจริยธรรมของบุคคลนั้น ๆ เราไม่นิยามวัดความรู้เชิงจริยธรรม เว้นเสียแต่เราต้องการจะวัดว่าบุคคลนั้นรู้หรือไม่ แต่เรามักวัด 3 ลักษณะ คือ เจตคติต่อจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ตัวอย่างการวัดจริยธรรม

เจตคติต่อจริยธรรม

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นการสำรวจความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ขอให้ท่านอ่านข้อความซ้ำ ๆ แล้วพิจารณาว่าข้อความนั้นท่านเห็นด้วยมากน้อยเพียงใด หรือไม่เห็นด้วยเลยแล้วเลือกตอบจากเห็นด้วยอย่างยิ่ง ค่อนข้างเห็นด้วย ไม่เห็นด้วยเลย โดยเลือกเขียนวงกลมรอบ ก. หรือ ข. ของวลีนั้นเพียงแห่งเดียว ก. แสดงว่ามาก ข. แสดงว่าน้อย ถ้าท่านเลือก ข. ที่ท่านเห็นด้วยอย่างยิ่ง แสดงว่าท่านเห็นด้วยอย่างยิ่งน้อย คือ โกล้ไปทางค่อนข้างเห็นด้วย แต่ถ้าตอบเห็นด้วยอย่างยิ่ง ก. แสดงว่าท่านเห็นด้วยอย่างยิ่งมาก

1. การใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อเอาชนะการแข่งขันเป็นสิ่งที่เหมาะสม

ก ข ก ข ก ข ก ข
เห็นด้วยอย่างยิ่ง ค่อนข้างเห็นด้วย ไม่ค่อยเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

2. บุคคลจะไม่สบายใจถ้าไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ให้ไว้กับบุคคลอื่น

ก ข ก ข ก ข ก ข
เห็นด้วยอย่างยิ่ง ค่อนข้างเห็นด้วย ไม่ค่อยเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

3. เมื่อรู้ว่าเพื่อนแบบลอกตำราเข้าห้องสอบแต่แดงไม่ทำตามเพื่อน ท่านเห็นด้วยกับการกระทำของแดงหรือไม่

ก ข ก ข ก ข ก ข
เห็นด้วยอย่างยิ่ง ค่อนข้างเห็นด้วย ไม่ค่อยเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

การวัดเจตคติต่อจริยธรรมนี้ สามารถจะใช้เทคนิคการวัดเจตคติแบบต่าง ๆ เช่น ลิเกอ์รต เทอร์สไตน์ หรือ ออสกูต มาใช้ได้

เหตุผลเชิงจริยธรรม

การวัดเหตุผลทางจริยธรรม เป็นการวัดระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล โดยดูจากการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ กระทำหรือไม่กระทำ แนวการวัดจะต้องกำหนดสภาพทางเลือกด้านจริยธรรม เป็นสภาพการที่บุคคลแต่ละคนกำลังเผชิญหน้ากับทางเลือกของการกระทำ 2 ทาง หรือกว่านั้น ทางเลือกเหล่านี้มีอยู่และเป็นไปได้จริง ๆ และทางเลือกเหล่านี้ไม่มีทางใด ที่เมื่อกระทำลงไปแล้วจะไม่เกิดความเครียด และความขัดแย้งทางอารมณ์ ทางด้านจิตใจ และร่างกาย

ตัวอย่างเช่น เฮลกา และราเชล เป็นเพื่อนรักกัน ทั้งคู่เป็นชาวเยอรมัน เฮลกาเป็นคริสเตียน ส่วนราเชลเป็นยิว สมัยก่อนที่ฮิตเลอร์จะเป็นผู้นำขึ้น ชาวเยอรมันที่เป็นยิวอาศัยอยู่ในประเทศเยอรมันอย่างเป็นทางการเป็นปกติสุขเหมือนคนอื่น ๆ แต่หลังจากที่ฮิตเลอร์ได้ครองอำนาจในประเทศ

เยอรมันแล้ว สถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ฮิตเลอร์ออกคำสั่งให้ชาวยิวทุกคนสวมปลอกแขนที่มีตราดาวของเดวิด เขาส่งเสริมให้สาวกของเขาทำลายทรัพย์สินของชาวยิว ทูบตีชาวยิวตามถนนในที่สุดเขาก็เริ่มจับชาวยิวแล้วนำไปฆ่า ชาวยิวต้องซ่อนตัวเพื่อไม่ให้ถูกจับ และถ้าใครซ่อนตัวชาวยิวไว้ ไม่ให้ตำรวจจับไป จะถือว่าผิดกฎหมายและจะถูกลงโทษอย่างหนัก คืนหนึ่งเฮลกาได้ยินเสียงเคาะประตูที่บ้าน เมื่อเปิดประตูก็พบ ราเชลยืนตัวสั่นด้วยความกลัว ราเชลเล่าให้ฟังว่าตนกลับจากงานเลี้ยงพอกลับไปถึงบ้านก็พบว่า พ่อแม่ พี่น้องถูกตำรวจจับตัวไปหมดแล้ว ราเชลกลัวถูกตำรวจจับเลยหนีมาและขอซ่อนตัวอยู่ในบ้านของเฮลกา

เฮลกากำลังเผชิญกับทางเลือก 2 ทาง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ร้ายแรงทั้งคู่ คือถ้าเธอปฏิเสธไม่ช่วยเหลือราเชล ราเชลก็คงถูกตำรวจจับตัวไป และคงจะถูกฆ่าตายแน่ ๆ เฮลกาไม่ยอมให้เพื่อนรักต้องเผชิญชะตากรรมเช่นนั้น แต่ถ้าเธอยอมให้ราเชลซ่อนตัวอยู่ในบ้าน ก็จะเป็นการผิดกฎหมายตามคำสั่งของฮิตเลอร์ ครอบครัวของเธอก็คงไม่ปลอดภัย เฮลกามีห้องเล็ก ๆ อยู่หลังปล่องไฟที่ชั้น 3 ราเชลอาจซ่อนตัวอยู่ได้อย่างปลอดภัย

ลักษณะทางเลือกหรือสถานการณ์ที่ดี ควรมีลักษณะดังนี้

1. ทางเลือกนั้นจะต้องมีข้อขัดแย้งที่เป็นจริงสำหรับบุคคลที่เป็นตัวเอกในเรื่อง
2. จะต้องรวมเอาประเด็นจริยธรรมจำนวนหนึ่ง เข้ามาใช้พิจารณา
3. จะต้องแยกแยะความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับคำตอบที่เหมาะสมกับ

สถานการณ์ที่ให้

ตัวอย่างข้อสอบ

- ชนิด 6 ตัวเลือก

1. ชายคนหนึ่งกำลังขับรถด้วยความเร็วสูง เพื่อรับนำคนเจ็บหนักส่งโรงพยาบาลแต่บังเอิญรถติดไปแดงถ้าข้าพเจ้าเป็นชายคนนั้น ข้าพเจ้าจะหยุดรถตามกฎจราจรเพราะ

..... เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าที่จะต้องช่วยรักษากฎจราจร

..... ข้าพเจ้ากลัวถูกตำรวจจราจรจับไปลงโทษตามกฎหมาย

..... การฝ่าไฟแดงเป็นการกระทำของผู้โง่เขลา เบบปัญญา

..... ข้าพเจ้าต้องการให้คนอื่น ๆ เห็นว่าข้าพเจ้าเป็นนักขับรถที่ดี

..... เป็นการป้องกันมิให้ข้าพเจ้าได้รับบาดเจ็บเนื่องจากอาจชนกับรถคันอื่น

2. ถ้าข้าพเจ้าจำเป็นต้องซื้อของอย่างหนึ่ง แต่พ่อค้าเรียกราคาแพงกว่าปกติ เพราะรู้ว่าข้าพเจ้าจำเป็นต้องใช้ของสิ่งนั้น ถ้าเผชิญพ่อค้าคนนั้นทอนเงินเกินให้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะไม่คืนเงินที่เกินให้คนขาย เพราะ

- ..... คนที่ไม่ดีควรได้รับการกระทำตอบที่ไม่ดีเช่นเดียวกัน
- ..... พ่อค้าทอนเงินให้ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจึงมีสิทธิที่จะเก็บเงินนั้นไว้
- ..... การรับเงินที่ทอนเกินมา มิใช่การกระทำที่ผิดกฎหมาย
- ..... เงินนั้นแม้จะมีค่าเพียงเล็กน้อยแต่ก็ไม่ควรให้เสียไป
- ..... การสอนให้พ่อค้ารู้จักระมัดระวังผลประโยชน์ของตนช่วยลดความละอายใจของข้าพเจ้าที่จะรับเงินเกิน
- ..... ถ้าข้าพเจ้าคืนเงินให้พ่อค้า คนอื่น ๆ จะหาว่าข้าพเจ้าโง่

หมายเหตุ ตัวเลือกทั้ง 6 นี้ แทนระดับเหตุผลทางจริยธรรมทั้ง 6 ของโคลเบอร์ก

- **ชนิด 4 ตัวเลือก**

ทางโรงเรียนประกาศรับสมัครนักเรียนที่เต็มใจทำหน้าที่ให้บริการและคอยช่วยเหลือนักเรียนข้ามถนนตรงทางม้าลาย ในตอนเช้าและเย็น เตี้ยทราบชาวจึงได้ไปสมัครเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ท่านคิดว่า เตี้ยทำเช่นนี้เพราะเหตุใด

- ก. ต้องการแสดงออกถึงความสามารถ และฝึกฝนทักษะให้แก่ตนเอง
- ข. ต้องการคำชมเชยจากอาจารย์และเพื่อนฝูง
- ค. เป็นการบำเพ็ญประโยชน์และสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ส่วนรวม
- ง. เพื่อให้พี่น้อง ๆ และเพื่อน ๆ ข้ามถนนได้อย่างปลอดภัย

หมายเหตุ ตัวเลือกทั้ง 4 นี้ แทนระดับเหตุผลทางจริยธรรม 4 ระดับ คือ

- การกระทำเพื่อประโยชน์ของตนเอง
- การกระทำเพื่อบุคคลที่อยู่ใกล้ตน
- การกระทำเพื่อสังคม
- การกระทำด้วยความคิดและอุดมการณ์

- **ชนิด 3 ตัวเลือก**

การสร้างสถานการณ์จะเหมือนกับชนิด 6 หรือ 4 ตัวเลือก แต่จัดตัวเลือกเป็น 3 ตัว โดยใช้ระดับ 3 ระดับ ของโคลเบอร์ก คือ

- ระดับก่อนเกณฑ์สังคม เพื่อตนเองหรือหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ
- ระดับกฎเกณฑ์สังคม กระทำตามบทบาทหน้าที่ของตนตามสังคม
- ระดับเลยกฎเกณฑ์สังคมหรือยึดหลักการ กระทำตามอุดมการณ์

หรือใช้หลักของเพียเจต์ 3 ระดับ คือ

ขั้นก่อนจริยธรรม ยึดตัวเองเป็นใหญ่

ขั้นยึดคำสั่งหรือตีความตามกฎเกณฑ์

ขั้นตั้งกฎเกณฑ์ของตนเองขึ้นได้

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

เป็นการวัดพฤติกรรมของบุคคลว่าปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ หรือไม่ มากน้อยเพียงใด ตัวอย่างเช่น

1. ข้าพเจ้ารีบทำการบ้านให้เสร็จก่อนไปเที่ยวเล่นเสมอ

ก	ข	ก	ข	ก	ข	ก	ข
จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่ค่อยจริง	ไม่จริงเลย				

2. ถ้าข้าพเจ้าอยากได้สิ่งใดและต้องรอคอย ข้าพเจ้าจะหมดความอดทนหรือทนไม่ได้

ก	ข	ก	ข	ก	ข	ก	ข
จริงที่สุด	ค่อนข้างจริง	ไม่ค่อยจริง	ไม่จริงเลย				

ในการวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนี้ อาจใช้มาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) หรือ ประยุกต์วิธีของ Osgood มาใช้ก็ได้

จากตัวอย่างการวัดจริยธรรมด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่าการสร้างแบบสอบถามเพื่อวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองเป็นการวัดพฤติกรรมของบุคคลที่เราจะวัดว่าปฏิบัติกิจนั้น ๆ หรือไม่ มากน้อยเพียงใด และในงานวิจัยครั้งนี้ผู้ถูกวัดไม่ได้ตอบคำถามเอง จึงไม่ได้สร้างแบบข้อคำถามเป็นแบบเลือกตอบหรือวิธีการสร้างสถานการณ์ ผู้วิจัยจึงสร้างเครื่องมือในลักษณะเป็นแบบสอบถาม โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยเชื้อทฤษฎีของ โคลเบอร์กตามทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมเป็นผลของการพัฒนาทางปัญญา กล่าวคือ โคลเบอร์กเชื่อว่าจริยธรรมหรือความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง เกิดจากการคิดไตร่ตรองตามเหตุผลต้องอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา แบ่งออกเป็น 6 ขั้น และผู้วิจัยก็เชื่อว่าบุคคลที่เป็นครูอาจารย์มีการศึกษามีสิทธิเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ ถึงแม้ว่าแต่ละคนจะมีความแตกต่างระหว่างบุคคลก็ตามการพิจารณาความถูกต้องนั้นจะพิจารณาโดยยึดอุดมคติสากลและคุณธรรมประจำใจ มีประสบการณ์และความรู้กว้างขวางเกี่ยวกับสังคม และวัฒนธรรม จึงเชื่อว่าให้ครูอาจารย์เป็นผู้ประเมินพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของความมีวินัยในตนเองของผู้บริหารก็เชื่อถือได้ในระดับหนึ่ง

3. จรรยาบรรณครู

ความหมายของคำว่า “จรรยาวิชาชีพ”

จรรยาวิชาชีพ เป็นคำสมาสระหว่าง “จรรยา” ซึ่งหมายถึง ความประพฤติหรือปฏิบัติ ปฏิบัติที่ควรประพฤติ “อาชีพ” หมายถึง การประกอบอาชีพของบุคคลในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือ อาชีพใดอาชีพหนึ่ง

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 212 – 213) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “จรรยา” ไว้ว่าเป็นคำนาม หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ในหมู่คณะ ส่วนคำว่า “จรรยาบรรณ” หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบ อาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้นเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณและของสมาชิก

อมร รักษาสัตย์ (2532 : 23) ได้ให้ความหมาย จรรยาบรรณและจรรยาวิชาชีพไว้ว่า คณะบุคคลร่วมกลุ่มร่วมอาชีพร่วมกันก่อตั้ง เพื่อเป็นทางดำรงชีวิตของผู้ผู้อยู่ในอาชีพนั้น ๆ โดยปกติ จะไม่มีอำนาจกฎหมายบ้านเมืองมาบังคับให้สมาชิกผู้ถือจรรยาบรรณและจรรยาวิชาชีพนั้นต้อง ปฏิบัติตาม แต่เป็นการควบคุมตนเอง

ดังนั้นเมื่อพิจารณาคำว่า จรรยาบรรณครูและจรรยาวิชาชีพครู จึงหมายถึง ประมวล ความประพฤติ หรือกิริยาอาการที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อรักษาส่งเสริม เกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของความเป็นครู

ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ (2547 : 56-58) ว่า ด้วย

หมวด 3 จรรยาบรรณของวิชาชีพ

ข้อ 13 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติตามจรรยาบรรณของ วิชาชีพและแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ

ส่วนที่ 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง

ข้อ 14 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้าน วิชาชีพบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง อยู่เสมอ

ส่วนที่ 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

ข้อ 15 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบ ต่อวิชาชีพ และเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรวิชาชีพ

ส่วนที่ 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

ข้อ 16 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า

ข้อ 17 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ

ข้อ 18 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

ข้อ 19 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์ หรือผู้รับบริการ

ข้อ 20 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

ส่วนที่ 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

ข้อ 21 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

ส่วนที่ 5 จรรยาบรรณต่อสังคม

ข้อ 22 ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จรรยาวิชาชีพของผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นข้าราชการครู ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นวิทยากรหรืออาชีพชั้นสูง (Profession) เพราะเข้าหลักเกณฑ์สากล 4 ประการ คือ

1. มีกระบวนการฝึกอบรมบุคคลเข้าสู่อาชีพอย่างมีระบบระเบียบในระยะยาว
2. มีหลักวิชาเฉพาะของตนเอง หรือมีวิทยาการแม่บทแห่งอาชีพอันได้แก่ วิชาศึกษาศาสตร์ หรือที่เรียกอย่างอื่นว่า วิชาการศึกษา วิชาครู วิชาครูศาสตร์ เป็นต้น
3. มีกระบวนการกลั่นกรอง รับรอง เรียกเฟ้นบุคคลไปสู่อาชีพ
4. มีการกำหนดมาตรฐานของวิชาชีพในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านพุทธิปัญญา ด้านสมรรถนะ หรือความสามารถในด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น

ทั้งนี้ต้องได้รับการยอมรับจากมวลสมาชิก ผ่านสถาบันหรือสมาคมวิชาชีพ

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2523 : 30 – 32) ได้ยืนยันว่าวิชาการศึกษา (Education) อยู่ในฐานะของวิชาชีพชั้นสูง เพราะบุคคลที่ศึกษาวิชานี้จะมีลักษณะสำคัญอันเป็นหลักของวิชาชีพดังต่อไปนี้

1. มีการให้บริการแก่สังคม (Social Service) ไม่ซ้ำซ้อนกับอาชีพอื่น วิชาการศึกษาก็ผลิตไปเป็นครูและนักการศึกษา
2. มีระยะเวลาให้การศึกษาแก่สมาชิกยาวนานพอควร (Professional Training) มีเวลาไม่น้อยกว่าระดับปริญญาตรี คือ 4 ปี ในสถาบันอุดมศึกษา
3. มีเสรีภาพหรืออิสระในการประกอบอาชีพ (Professional Autonomy) คือสมาชิกหรือผู้ศึกษาวิชาชีพต้องมีเสรีที่จะใช้วิชาชีพปฏิบัติงานตามลักษณะของคน
4. มีจรรยาบรรณแห่งอาชีพ (Professional Ethics) หรือที่เรียกว่า จรรยาครู ส่วนวิชาอื่น เช่น แพทย์ ทหาร ตำรวจ ก็ต้องมีจรรยาแห่งอาชีพ
5. มีองค์การหรือสมาคมวิชาชีพ (Professional Organization) เป็นองค์การหรือศูนย์กลางสำหรับยกมาตรฐานเผยแพร่วิชาชีพ และพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิก

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็กล่าวได้ว่า อาชีพครูมีศักดิ์และสิทธิ์อย่างสมบูรณ์ มิได้ค่าด้อยกว่าอาชีพใดๆ ในสังคม

การสร้างจรรยาวิชาชีพผู้บริหารโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 10 – 14) มีขั้นตอนในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดจรรยาวิชาชีพ อันได้แก่ การกำหนดจรรยาวิชาชีพมีอะไรบ้าง ซึ่งดำเนินการโดยการประชุมสมาชิกครูหรือประชุมผู้แทนของสมาชิกครูในกรณีที่สมาชิกจำนวนมากหรือไม่สะดวกที่จะประชุมกันทั้งหมด
2. การสร้างการยอมรับในจรรยาวิชาชีพ อันได้แก่ ให้สมาชิกทุกคนได้ยอมรับในจรรยาวิชาชีพ เพื่อเป็นแบบแผนที่จะต้องยึดถือ ปฏิบัติ การสร้างการยอมรับในจรรยาวิชาชีพ อาจทำได้โดยประชุมชี้แจงให้ทราบ การออกเป็นระเบียบ คำสั่ง และการกล่าวคำปฏิญาณ ซึ่งหากจะให้ได้ดีแล้วควรจะทำทั้งใน 3 ลักษณะ นั่นก็คือ ออกเป็นระเบียบหรือคำสั่ง การแจ้งให้ทราบทั่วกัน และการให้สมาชิกกล่าวคำปฏิญาณ
3. การส่งเสริมจรรยาวิชาชีพ อันได้แก่ การที่กลุ่มวิชาชีพ (หรือชมรม) หรือหน่วยงานจัดให้มีกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะที่ส่งเสริมให้สมาชิกปฏิบัติตามจรรยาวิชาชีพ เช่น การควบคุมดูแลและการกำหนดให้รักษาจรรยาวิชาชีพเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการประเมินผลงานปฏิบัติงาน

ความหมายของคำว่า “ผู้บริหารโรงเรียน”

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (2521 : 244) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้บริหาร หมายถึง บุคคลที่ได้รับแต่งตั้งหรือมอบหมายให้มีอำนาจหน้าที่ในการจัดการหรืออำนวยการในงานต่าง ๆ ในองค์การโรงเรียนอันเป็นภาระหน้าที่ของโรงเรียนในฐานะที่โรงเรียนคือสถาบันทางสังคม ได้แก่ การให้บริการทางการศึกษาแก่สังคมเพื่อให้งานเหล่านั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จากคำจำกัดความ ย่อมชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารย่อมหมายถึง

1. บุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือมอบหมายให้มีอำนาจหน้าที่ หรือดำเนินกิจการต่าง ๆ ขององค์การโรงเรียน
2. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการทางการศึกษาแก่สังคม
3. บุคคลที่มีฐานะเป็นผู้นำองค์การโรงเรียน ในฐานะที่เป็นองค์การสังคมหรือสถาบันทางสังคม

โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงผู้บริหารโรงเรียน มักจะเข้าใจว่า หมายถึง บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้ คือ ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ ผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่รอง หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการ และหรือ ครูที่ได้รับมอบหมายการจัดการเกี่ยวกับบริหารโรงเรียน เช่น หัวหน้ากลุ่มโรงเรียน หัวหน้าสายหรือหัวหน้าวิชา และศึกษานิเทศก์ประจำโรงเรียน

หลักธรรมสำหรับบริหารโรงเรียน

สมจิต ชีวีปรีชา (2524 : 12) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนซึ่งมาจากหลักธรรมทางศาสนา คือ

1. พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักประเพณีที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักประจำใจและกำกับความประพฤติ จึงจะได้ชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติต่อผู้ร่วมงานโดยชอบ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้เป็นสุข มีจิตแผ่ไมตรีและเป็นประโยชน์นับเพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่วไป

1.2 กรุณา คือ มีความสงสารคิดช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

1.3 มุทิตา คือ มีความยินดี เมื่อมีผู้อื่นเป็นสุข ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น

1.4 อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง มีจิตเที่ยงธรรมไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชัง พิจารณา เห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายได้กระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันควรประกอบ

2. อิทธิบาท 4 คือ คุณธรรมเครื่องให้ความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายมี 4 ประการ คือ

2.1 ฉันทะ คือ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่ เสมอและปรารถนาที่จะทำให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เราทำงานชนิดใดต้องพยายามสร้างความพอใจให้เกิดขึ้นในงานนั้นด้วยการพิจารณาให้เห็นคุณค่าของงานนั้น

2.2 วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้งการทำงานด้วยความขยันอย่างเต็มที่ ไม่ใช่ทำอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ หรือหลบหลีกงาน

2.3 จิตตะ คือ การตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยใจจดใจจ่อไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ถืองานนั้นสำคัญเป็นชีวิตจิตใจไม่ใช่ทำอย่างเสียไม่ได้

2.4 วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หรือทดลองหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบเหตุผล ประเมินผล หาวิธีแก้ไขปรับปรุงถ้าไม่มีอุปสรรคอะไรบ้าง จะไข้อย่างไรดีแล้วทางที่จะปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือไม่

3. สังคหัตถุ 4 คือ ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคีกันซึ่งมี 4 ประการ คือ

3.1 ทาน คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แล่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยสิ่งของตลอดจนถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

3.2 ปิยวาจา คือ วาจาเป็นที่รัก ฟังดูแล้วดูดีเต็มเป็นมิตร เป็นคำกล่าวที่สุภาพไพเราะ อ่อนหวาน สมาสมาคคี ให้เกิดไมตรี และความรักใคร่นับถือ ตลอดจนถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานให้นิยมยอมตาม

3.3 อตถุจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ คอยระมัดระวังการกระทำของเราให้กระทำแต่สิ่งที่ดีงาม เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

3.4 สมานัตตา คือ การทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลายตลอดจนการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในทุกกรณี

4. สปัฏฐธรรม 7 คือ ธรรมของสัตบุรุษหรือคนดี ได้แก่

4.1 ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นจะต้องมีเหตุทำให้เกิดแล้วไป
ระงับหรือแก้ไขที่เหตุ

4.2 ความเป็นผู้รู้จักผล คือ ทั้งเหตุและผลเป็นของคู่กัน เมื่อเกิดผลอย่างนี้แล้ว
ต้องสืบให้ลึกลงไปว่า มีสาเหตุมาจากอะไร ถ้าผลดีก็เกิดจากเหตุดี แต่ถ้าผลชั่วจะต้องไปพิจารณา
หาเหตุเพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

4.3 เป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักตนเองว่าเป็นคนมีความถนัดทางด้านไหนสนใจใน
เรื่องอะไรถ้าจะทำการงานสิ่งนี้ ก็จะต้องประเมินความสามารถของตนเองว่าสามารถจะทำได้
หรือไม่เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดล้มเหลว

4.4 ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ จะคิดทำงานอะไรให้รู้จักประมาณดูว่าจะทำ
ได้ไหม ไม่ทะเยอทะยานในสิ่งที่เหลือกำลังตน ไม่ฝันเพื่องจนกลายเป็นฟุ้งซ่านแล้วไม่ประสบ
ผลสำเร็จ

4.5 ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ ไม่ว่ากิจการที่ทำ คำที่พูด ต้องคำนึงถึงเวลาว่า
เหมาะว่าควรหรือไม่

4.6 ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ เมื่ออยู่ในสถานที่ใดจะต้องศึกษาให้เข้าใจแลให้รู้
ว่าชุมชนที่เราอยู่นั้นประกอบด้วยใครบ้าง

4.7 ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล คือ รู้จักบุคคลากรในสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่ให้
ถ่องแท้ เพื่อประโยชน์ในการทำงาน

สุทธิพงษ์ ตันติยาพิศาลสุทธิ (2520 : 198 – 201) ธรรมที่ผู้บริหารควรยึดถือและ
ปฏิบัติตามหลักธรรมในพุทธศาสนา

1. อุปการธรรม

1.1 สติ ผู้บริหารต้องระลึกเสมอว่า เราคือใคร มีฐานะและภารกิจอย่างไรการมีสติ
จะช่วยให้ผู้บริหารไม่หลงประพฤติดื้อนอกกรอบของหน้าที่ที่กำหนดไว้

1.2 สัมปชัญญะ ผู้บริหารจะต้องเข้าใจและรู้ตัวเองอย่างชัดเจนตามความเป็น
จริงว่าตนเองนั้นเป็นผู้บริหาร ต้องรับภาระต่าง ๆ มากขึ้น ทั้งในด้านการวางแผน การจัดองค์การ
จัดบุคลากรและอื่น ๆ ไม่เห่อเหิมว่าตนเองนั้นยิ่งใหญ่เหนือกว่าคนอื่น ๆ ทั้งหมดจะทำอะไรก็ได้
ทั้งสิ้น ถ้าผู้บริหารขาดสัมปชัญญะ ไม่เข้าสมาชิในหน่วยงานก็จะก่อปฏิกริยาขึ้นซึ่งจะทำให้
ผู้บริหารอยู่ในหน่วยงานนั้นต่อไปไม่ได้

2. ธรรมอันทำให้งาม

2.1 ชั้นดี ผู้บริหารต้องมีความอดทนเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด การเป็นผู้บริหารย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องเผชิญกับปัญหา อุปสรรคนานาประการ ทั้งในเบื้องสูงคือผู้บังคับบัญชาที่เหนือกว่า และเบื้องต่ำคือผู้ใต้บังคับบัญชา รวมทั้งบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องด้วย ถ้าผู้บริหารอารมณ์อ่อนไหว ขาดขันติเมื่อใด แทนที่จะปัญหาตก จะกลายเป็นเพิ่มปัญหาทับทวี ชั้นธรรมข้อนี้ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องรู้จักใช้และใช้ให้ทันที่วงที่เสมอ

2.2 โสรัจจะ ผู้บริหารต้องมีความสงบเสงี่ยม อหิงสา อภัย ยาม ความเรียบร้อย ประณีต ทั้ง 3 ด้าน คือ

2.2.1 ทางด้านอารมณ์ ไม่แสดงอารมณ์โกรธ อหิงสา เมื่อเกิดความไม่พอใจในกรณีใด ๆ ก็แล้วแต่ ต้องรู้จักเก็บอารมณ์ไว้ ไม่แสดงอารมณ์ให้ผู้บริหารระดับสูงกว่าและผู้ใต้บังคับบัญชาเห็น คือให้ผู้บริหารรู้จักการสงบเสงี่ยม

2.2.2 ทางด้านวาจา ผู้บริหารต้องรู้จักการใช้คำพูดที่เหมาะสมกับกาลเทศะ พูดจาอ่อนหวาน นุ่มนวล พูดให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย และเป็นประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.2.3 ทางด้านร่างกาย ผู้บริหารต้องมีบุคลิกภาพที่ดี การวางตัวเหมาะสมการแต่งกายเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนอันดีงาม ไม่หลงแต่งกายตามแฟชั่นสมัยใหม่

3 ธรรมโลกบาล หรือธรรมให้ความคุ้มครองรักษาโรค

3.1 หิริ ผู้บริหารต้องมีความละอายเกรงกลัวต่อบาปความชั่วร้ายทั้งปวงที่ผู้กระทำและผู้รับการกระทำเกิดความทุกข์ยาก เช่น เป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น รับเงินสินจ้างรางวัลจากผู้อื่นเบียดบังเอาของหลวงมาใช้ส่วนตัว เป็นต้น สิ่งเหล่านั้นถ้าถูกจับได้ ถูกสอบสวนก็จะทำให้เสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงทั้งของตนเองและวงศ์ตระกูล ดังนั้นผู้บริหารจึงควรต้องมีหิริประจำใจอยู่ตลอดเวลา

3.2 โอตตัปปะ ผู้บริหารต้องมีความเกรงกลัวต่อบาป เกรงกลัวต่อความชั่วทั้งหลาย ไม่ใช่เกรงกลัวภัยอันเกิดจากความชั่ว เช่น ผู้รับเหมานำเงินมาให้กับครูใหญ่ เพื่อให้ครูใหญ่ได้เปิดโอกาสให้ผู้รับเหมาได้ใช้วิธีพลิกแพลงในการก่อสร้างให้ได้กำไรมาก ๆ ครูใหญ่ต้องมีโอตตัปปะ ไม่ให้ความชั่วเข้ามาชนะจิตได้ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแบบรูปการก่อสร้างนั้น ๆ อย่างถูกต้อง เมื่อผู้บริหารมีโอตตัปปะ จิตก็สงบผ่องใส เกิดความงามขึ้นในจิต ทำงานทุกอย่างได้อย่างสบายใจ ไม่ต้องเกรงกลัวต่อคำติฉินนินทาและการลงโทษของทางราชการทุกอย่าง

4. เบญจศีล

4.1 ปาณาติบาต ผู้บริหารต้องละเว้นการประทุษร้าย การฆ่าสังหารต่อชีวิตละร่างกายของผู้อื่น

4.2 อทินนาทาน ผู้บริหารควรละเว้นการลักขโมย เบียดบังแย่งชิง ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่น หรือเว้นจากการถือเอาของผู้อื่นโดยเจ้าของไม่อนุญาต

4.3 กาเมสุมิฉาจาร ผู้บริหารควรละเว้นการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน ได้แก่ สามี ภรรยา บุตร หลาน ญาติมิตรของผู้อื่น อันเป็นการทำลายเกียรติภูมิชื่อเสียงและจิตใจของตนเองและผู้อื่น

4.4 มุสาวาท ผู้บริหารควรละเว้นการพูดเท็จ โกหก หลอกหลวง ประทุษร้ายผู้อื่น หรือประโยชน์สุขของผู้อื่นด้วยวาจา

4.5 สุราเมรัย ผู้บริหารควรละเว้นการเสพเครื่องดองของเมา สิ่งเสพติดอันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทหมัวเมาก่อความเสียหาย ผิดพลาด เพราะขาดสติ

5. เบญจธรรม

5.1 เมตตากรุณา ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นให้เขาพ้นทุกข์และมีความสุข และควรจะทำทุกครั้งเมื่อมีโอกาส

5.2 สัมมาอาชีวะ ผู้บริหารต้องตั้งอยู่ในความบริสุทธิ์ ประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ขยันขันแข็งในการทำงาน

5.3 ความสำรวมในกาม ผู้บริหารต้องยึดมั่นในคู่ครองของตนเพียงคนเดียวไม่หมกหมุ่นต่อ เพศตรงข้าม จนทำให้เสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียง

5.4 ความซื่อสัตย์ ผู้บริหารต้องซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ต่อหมู่คณะ ไม่รับสินจ้างรางวัลจากผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่ตรงกับความเป็นจริง

5.5 ความมีสติรอบคอบ ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่ไม่ประมาท รู้จักยั้งคิด มีความรอบคอบก่อนพูดก่อนกระทำ รู้ตัวเสมอว่า อะไรควรกระทำ อะไรไม่ควรกระทำ

6. ฆราวาสธรรม

6.1 สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ซึ่งกันและกัน ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นใคร เริ่มตั้งแต่บิดามารดา ญาติพี่น้อง ครูบาอาจารย์ เพื่อนร่วมงาน สัจจะมี 5 ประการ

6.1.1 ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่

6.1.2 ซื่อสัตย์ต่อภาระงาน

6.1.3 ซื่อสัตย์ต่อวาจา

6.1.4 ซื่อสัตย์ต่อบุคคล

6.1.5 ชื่อสัถย์ต่อความดี

6.2 ทมะ คือ ความรู้จักข่มใจตน ไม่หุนหันพลันแล่น รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่โกรธง่าย การข่มใจคือการบังคับใจให้ทำแต่ในสิ่งที่ดีและไม่ทำในสิ่งที่ชั่ว

6.3 ขันติ หมายถึง ความอดทน อดกลั้น ไม่โกรธตอบ รู้จักยั้งคิด และรู้จักให้อภัยแก่ผู้สวปะระมาท

6.4 จาคะ คือ ความเสียสละ มีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น

7. อคติ

7.1 ฉันทาคติ ผู้บริหารต้องไม่ลำเอียงเพราะรัก เช่น ผู้ใต้บังคับบัญชาคนนี้เป็นที่โปรดปราน รู้ใจผู้บริหารทุกอย่าง เอาอกเอาใจเก่ง มีของฝากประจำ พิจารณาเลื่อนขึ้นเงินเดือนให้ 2 ชั้น ทั้ง ๆ ที่งานในหน้าที่นั้นไม่ค่อยสนใจ เอาใจใส่ ปล่อยปละละเลย มาสายเป็นประจำ และขาดงานบ่อย เป็นต้น

7.2 โทษาคติ ผู้บริหารต้องไม่ลำเอียงเพราะไม่ชอบ เช่น ในการประชุมทุกครั้ง ผู้ใต้บังคับบัญชาคนนี้จะต้องโต้แย้งความคิดของผู้บริหารทุกครั้ง ถึงแม้การโต้แย้งนั้นจะมีเหตุผลก็ตาม ผู้บริหารก็ไม่ชอบ เพราะเป็นการทักหน้าผู้บริหารต่อหน้าผู้อื่น ดังนั้นการพิจารณาเงินเดือน 2 ชั้นไม่ต้องพูดถึง ไม่มีสิทธิที่จะได้ ถึงแม้ผลงานจะดีปานใดก็ตาม เป็นต้น

8. อิทธิบาท

8.1 ฉันทะ ผู้บริหารต้องมีความพอใจในสิ่งที่ทำและการกระทำนั้นต้องกระทำจริง ๆ ไม่ใช่สักว่าทำหรือจำใจทำ เพราะมีเหตุอันบางอย่างบังคับ

8.2 วิริยะ ผู้บริหารต้องเอาเป็นธุระไม่ทอดทิ้ง เมื่อตั้งใจจะทำสิ่งใดแล้วต้องทำต่อเนืองกันไป จนกว่าจะสำเร็จ

8.3 จิตตะ ผู้บริหารต้องตั้งจิตใจให้มั่นคงแน่วแน่ในสิ่งที่มิทำ และทำด้วยความคิดใคร่ครวญ ไม่ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย

8.4 วิมังสา ผู้บริหารต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาหาเหตุผล รวมทั้งการวางแผนการดำเนินการตามแผน การวัดผลติดตามผลและปรับปรุงแก้ไข

9. สัมปยุตธรรม

9.1 ธัมมัญญตา ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่รู้จักเหตุ

9.2 อัตถัญญตา ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่รู้จักผล

9.3 อตตัญญตา ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่รู้จักตน

9.4 มัตตัญญุตส ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่รู้จักประมาณ

9.5 กาลัญญุตส ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่รู้จักกาลเวลา

9.6 ปริสัจญุตส ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่รู้จักประชุม

9.7 ปตตลัญญุตส ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่รู้จักเลือกคน

10. อกุศลมูล

10.1 โลกะ คือ ความอยากได้ ถ้าสิ่งที่อยากได้นั้นไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนไม่เป็นไร ถ้าสิ่งที่อยากได้นั้นไม่ถูกต้องทำนองธรรมเนียมก็จะเดือดร้อนเป็นทุกข์ขึ้นเมื่อนั้น

10.2 โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย รวมถึงความขัดเคืองไม่สบอารมณ์ทั้งหลาย

10.3 โมหะ คือ ความหลงเข้ายึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความไม่รู้ เช่น หลงตนเองว่าเป็นผู้รอบรู้ในสรรพสิ่งทั้งหลาย ใครจะเตือนก็ไม่ฟัง

ยนต์ ชุมจิต (2530 : 150) ได้กล่าวถึง ราชธรรม 10 หรือทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ผู้บริหารควรยึดถือ 10 ประการ คือ

1. ทาน – การให้ คือ การสละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

2. ศีล – ความประพฤติดีงาม คือ การสำรวมกายและวจีทวารประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นทีเคารพนับถือของประชาราษฎร์ มิให้มีข้อที่ควรดูแคลน

3. บริจาคะ - การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตนเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสุขเรียบร้อยของบ้านเมือง

4. อาชชวะ - ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยาท ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน

5. มัททวะ - ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัยไมเยอหยิ่งหยาบกระด้างถือองค์ มีความสง่า ไม่หลอกลวงประชาชน

6. ตปะ – ความทรงเดช คือ แผดเผากิเลส มิให้เข้ามาครอบงำอำยัจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ไม่ยอมให้หลงไหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอหรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์

7. อักโกธะ – ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราด ลุอำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัย ความและกระทำการต่าง ๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจำไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความ และกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบ เป็นตัวของตัวเอง

8. อวิหิงสา – ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบบังคับกดขี่ เช่น เก็บภาษีชู้ดรีด หรือ เกณฑ์ แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเหิงอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ ประชากรราษฎรผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชัง

9. ชันติ – ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกาย นาเบื่อหน่าย เพียงไรก็ไม่ทอดอย ถึงจะย่ำถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไรก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้ง ภารกิจที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10. อวิโรธนะ – ความไม่คลาดธรรม คือ วางองค์หักหนักแน่นในธรรมคงที่ ไม่มีความเอน เบียงหันไหวเพราะถ้อยคำที่ตีร้าย ลากสักการะ หรืออิฏฐารมณ์ วนิฏฐารมณ์ใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรมคือความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรมคือระเบียบแบบแผน การปกครองตลอดจน ขนบธรรมเนียมประเพณีธรรมอันดีงาม

บทบาทและหน้าที่ของผู้บริการโรงเรียน

โกสินทร์ รัชสยาพันธ์ (2530 : 19) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้บริหารไว้ดังนี้

บทบาทเฉพาะตัว

1. เป็นผู้รักการอ่านค้นคว้า ปรับปรับตนเองให้ทันสมัย มั่นใจและศรัทธาในอาชีพ มองเห็นคุณค่าของงานในอาชีพอย่างแท้จริง ยอมอุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าในการดำเนินงาน อย่างเต็มกำลังความสามารถ

2. มีความเป็นตัวของตัวเอง กล้าแสดงออกเพื่อเผยแพร่ความคิดความรู้ต่อสาธารณะและ เพื่อพัฒนาวิชาชีพของตน นักบริหารยอมแพ้ต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างง่ายดาย

3. เป็นผู้ประพฤติและวางตนในกรอบศีลธรรมจรรยา เป็นที่ยอมรับของคนในสังคม สมควรยกย่องให้เป็นอย่าง เป็นต้นว่า ไม่คดโกงไม่ประพฤติเหลวไหล เชื้อถือได้ เป็นคนตรงต่อ เวลาและไม่แสดงหาผลประโยชน์จากอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

4. เป็นผู้ประกอบอาชีพเพื่อหารายเลี้ยงชีพพอควรแก่อัตภาพ มานะ บากบั่นมัธยัสถ์ ไม่เห็น แก่ความเจริญทางด้านวัตถุดีกว่าคุณธรรมมีความเต็มใจที่ทำงานหนักเพื่อให้งานบรรลุ เป้าหมายที่วางไว้

5. จัดลำดับงานและทำงานที่มีความจำเป็นรีบด่วนก่อน

6. กำหนดเวลาของการปฏิบัติงาน และเวลาสิ้นสุดของการปฏิบัติงาน

บทบาทต่อผู้ร่วมงาน

1. ทรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ไม่ลำเอียงด้วยอคติต่าง ๆ เช่น โลภะ โทสะ โมหะ เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ผู้บริหารจะต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดแล้วหาทางประนีประนอม
2. ไม่ทำตัวเป็นเจ้าของขุนนาย มีความเป็นกันเองกับผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไปแต่อยู่ภายใต้ขอบเขต ผู้บริหารควรอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มาติดต่องาน
3. ให้กำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา กำหนดเป้าหมายนโยบายในการทำงานอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง

ฉลอง มาปริดา (2537 : 84) ได้รวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของผู้บริหารที่ผู้ใต้บังคับบัญชาชอบตามที่เสนอของนักศึกษา กศ.บป. วิชาเอกการบริหารการศึกษา ระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2530 ไว้ดังนี้

1. ผู้บริหารต้องมีความรู้ดี ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพ ดังนั้นผู้บริหารจึงต้องมีความรู้ดีหลาย ๆ ด้าน มีประสบการณ์พร้อมที่จะใช้ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาให้กับผู้ร่วมงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาโดยตรงในสายงานที่ทำ ซึ่งจะก่อให้เกิดความศรัทธา และการยอมรับในหมู่ผู้ร่วมงาน
2. ผู้บริหารที่เป็นประชาธิปไตย ตามปกติแล้วมนุษย์เกิดมาพร้อมกับสิทธิและเสรีภาพทุกคนจึงต้องการที่จะใช้สิทธิและเสรีภาพที่ตนมีอยู่ ดังนั้นผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานได้แสดงความคิดเห็นตามสมควร เพื่อให้เขามีความรู้สึกว่าเขามีส่วนร่วมในการทำงาน
3. ผู้บริหารที่มีมนุษยสัมพันธ์ การทำงานย่อมต้องการปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ไม่มีหน่วยงานใดที่จะมีความพร้อมทุก ๆ ด้านในการดำเนินงาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมีบทบาทในมนุษยสัมพันธ์ในการติดต่อกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อจะได้ให้มาซึ่งปัจจัยในการดำเนินงาน
4. ผู้บริหารที่มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ร่วมงาน ขวัญและกำลังใจเป็นพลังภายในของผู้ร่วมงาน ดังนั้นผู้บริหารจะละเลยสิ่งเหล่านี้เสียมิได้ มิฉะนั้นการทำงานก็จะไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร
5. ผู้บริหารที่มีการบริหาร การบริการเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้ร่วมงานได้งานเป็นอย่างดี เพราะจะเป็นผลให้ผู้ร่วมงานเกิดกำลังใจในการทำงาน
6. ผู้บริหารที่มีการเสียสละ การเสียสละเป็นคุณธรรมอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ผู้บริหารจึงควรมีความเสียสละให้ผู้ร่วมงานได้เห็น เพื่อผู้ร่วมงานจะได้รับความสำคัญของการเสียสละ และนำไปปฏิบัติต่อกันตลอดไป

7. ผู้บริหารที่มีการตัดสินใจที่ดี ในที่นี้มีได้หมายความว่าไม่ฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงานในทางตรงกันข้าม เมื่อผู้บริหารมีอำนาจถูกต้องตามกฎหมาย ก็ต้องนำอำนาจนั้นมาใช้เพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อยในการทำงาน แต่ควรให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมรู้เห็นหรือเสนอแนะบ้าง ผู้บริหารมีหน้าที่ตัดสินใจตามที่เห็นสมควร

8. ผู้บริหารที่มีการกระทำเป็นตัวอย่างที่ดี การเลียนแบบเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ในการบังคับบัญชานั้นไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวกันหลาย ๆ ครั้ง เพียงผู้บริหารเป็นตัวอย่าง ให้ผู้ร่วมงานได้เห็น ผู้ร่วมงานจะทำตาม เช่น เรื่องการแต่งกาย หรือการมาทำงานให้ตรงเวลา เป็นต้น

9. มีความรับผิดชอบ ผู้บริหารต้องมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานต่าง ๆ โดยต้องทำให้เสร็จตามกำหนดเวลา หากมีการตัดสินใจกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปแล้ว ถ้าเกิดความผิดพลาด ผู้บริหารก็ต้องรับผิดชอบ ไม่ปิดความผิดให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อมีความดีความชอบในหน่วยงาน ก็ควรยกย่องให้เป็นความดีของทุกคน ไม่ใช่กล่าวว่าเป็นความเก่งความสามารถของผู้บริหารเอง

10. มีความรู้ความสามารถ ผู้ที่เป็นผู้บริหารควรมีความรู้เกี่ยวกับนโยบาย อำนาจหน้าที่ และกิจการในหน่วยงานของตน

11. มีมนุษยสัมพันธ์ ผู้บริหารต้องทักทายยิ้มแย้ม ไต่ถามทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เสมอ มีความเป็นกันเองกับเพื่อร่วมงานและบุคคลทั่วไป ช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้กับ ผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

12. มีคุณธรรม ผู้บริหารที่จะปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาได้ดี และยุติธรรมนั้นจะต้องมีคุณธรรมประจำใจ เช่น ซันติ โสรัจจะ พรหมวิหาร 4 เป็นต้น คุณธรรมเหล่านี้จะช่วยให้การบริหารงานเป็นไปได้อย่างถูกต้อง ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะทำงานด้วยความสบายใจ การงานก็ก้าวหน้า ผลงานก็ออกมาดี

13. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ผู้บริหารไม่ควรเห็นแก่ตัว มีอะไรพอที่จะช่วยเหลือหรือแบ่งปัน ผู้ใต้บังคับบัญชาก็ควรกระทำ ไม่เห็นแก่ตัว หวังแต่ความสบาย ผู้ใต้บังคับบัญชามีปัญหาอะไรที่เดือดร้อนช่วยเหลือได้ก็ให้ช่วย

14. มีความซื่อสัตย์สุจริต ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ดังนั้นความซื่อสัตย์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารควรปฏิบัติให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้ร่วมงาน ไม่ใช่กลวิธีหรืออิทธิพลเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัวด้วยความทุจริต การพูดก็เช่นกัน เมื่อพูดแล้วต้องทำให้ได้ และต้องรักษาคำพูด

15. ตรงต่อเวลา ผู้บริหารควรมาให้ตรงเวลา ถ้ามีประชุมด้วยข้อราชการใด ๆ ก็แล้วแต่ก็ควรจะไปให้ทันประชุมตรงตามเวลาที่กำหนดไว้

16. มีความเชื่อมั่นในตนเอง การเป็นผู้บริหารควรมีความเชื่อมั่นในตนเอง หากคิดหรือตัดสินใจทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ควรทำให้สำเร็จ อย่าเป็นคนโลเลไม่แน่นอน จะทำให้ผู้คุมนโยบายของกลุ่ม และปฏิบัติงานให้ดำเนินไปอย่างครบถ้วน

17. เป็นผู้ประสานงานที่ดี ระหว่างบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ เป็นผู้คุมนโยบายของกลุ่ม และปฏิบัติงานให้ดำเนินไปอย่างครบถ้วน

18. มีเมตตากรุณา ผู้บริหารที่ดีควรคอยดูแลสอดส่องถึงความทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชา อยู่เสมอ เมื่อใครทำผิดพลาดก็ให้คำแนะนำ ตักเตือนด้วยความหวังดี ไม่ควรตำหนิด้วยถ้อยคำหยาบคาย หรือกล่าวหาในทำนองซ้ำเติม ควรทำตนให้เป็นที่พึ่งแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนเมื่อยามที่เขามีทุกข์ ก็จะไม่มีการปรึกษาหารือ

โกสินทร์ รัชสยาพันธ์ (2524 : 99 – 100) ได้กล่าวถึงปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารไว้ดังนี้

1. ปัญหาการเพิ่มของประชากรพลเมืองอย่างรวดเร็ว เกิดการแอ่งชิงในการประกอบอาชีพ โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมจริยธรรม

2. เกิดจากกิเลส ความโลภ สิ่งชั่วร้าย การโฆษณา

3. ความสะดวกราบรื่นในการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ

4. ความเจริญทางการสื่อสารและสื่อมวลชน

5. แหล่งอบยาบมุขทำให้ผู้บริหารห่างเหินจากจริยธรรม

6. ผลกระทบจากความก้าวหน้าทางวิทยาการ ค่านิยม ความเชื่อเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติตนตามจริยธรรมของผู้บริหาร

นอกจากนี้ผู้บริหารยังขาดหลักธรรมและขาดการปฏิบัติตนตามจริยธรรมของศาสนาไม่ยึดถือลัทธิปฏิบัติ ทำให้เกิดปัญหา เช่น เสี่ยงการปฏิบัติตามหน้าที่ ฝ่าฝืนระเบียบแบบแผนของทางราชการ ใช้จ่ายทรัพย์สินเกินพอดี ทำให้มีหนี้สินเป็นการเสื่อมเกียรติของผู้บริหาร รวมถึงความประพฤติด้านชู้สาว

ลักษณะของปัญหา

1. เกี่ยวกับผู้บริหารเอง คือการประพฤติปฏิบัติตนผิดพลาดและบกพร่องในหน้าที่ เช่น ทุจริตต่อหน้าที่ ผิดศีลธรรมจรรยา ขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ในลักษณะของการไม่เสียสละ ไม่อุทิศเวลา แต่งกายไม่เหมาะสม

สาเหตุที่ผู้บริหารกระทำผิดเพราะคิดว่า

1.1 ทำแล้วไม่มีใครกล้าตำหนิ

1.2 ไม่มีใครสามารถลงโทษตนเองได้

1.3 ปิดความผิดให้ผู้อื่นรับแทน

2. ปัญหาระหว่างผู้บริหารกับผู้ร่วมงาน คือ การแบ่งพรรคแบ่งพวก อิจฉาริษยาประพฤติผิดขั้นผู้สาวต่อกัน

3. ปัญหาระหว่างผู้บริหารกับผู้บริหารด้วยกัน เกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกันเรื่องของศักดิ์ศรี ผลประโยชน์ที่ขัดกัน

4. ปัญหาระหว่างผู้บริหารกับบุคคลทั่วไป เช่น มีความสัมพันธ์ขั้นผู้สาวกับคู่สมรส ผู้อื่นทำร้ายร่างกายผู้อื่น ละเมิดสิทธิ์ กลั่นแกล้งผู้อื่น เป็นต้น

สาเหตุที่ทำให้ผู้บริหารขาดคุณธรรม จริยธรรม

4.1 เกิดจากโลภะ ความอยากได้ โทสะ ความโกรธ โมหะความหลง

4.2 เกิดจากอคติ ฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะรัก

โทสาคติ ความลำเอียงเพราะชดเคืองกัน

โมหาคติ ความลำเอียงเพราะชดเคืองกัน

ภยาคติ ความลำเอียงเพราะกลัว

ผู้บริหารกับความจำเป็นในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม

1. ผู้บริหารเป็นหัวหน้าหน่วยงาน เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา ด้านความประพฤติการปฏิบัติและมักจะถือเป็นแบบอย่าง ดังนั้นจะต้องมีความคิดรอบคอบ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจ

2. เนื่องจากปรากฏว่ามีผู้บริหารต้องถูกดำเนินการด้านวินัย และผิดจรรยาบรรณ ปีละมาก แต่ก็ยังมีการกระทำผิดกันอยู่อีกมากที่ยังไม่ถูกดำเนินการ ดังที่เป็นข่าวอยู่เสมอว่าผู้บริหารประพฤติไม่เหมาะสม เช่น ดิดสุรา ประพฤติผิดประเวณี ดิดการพนัน แต่งกายไม่เรียบร้อย

3. ถึงแม้จะมีมาตรการทางวินัยหรือกฎหมายของบ้านเมืองอยู่แล้วก็ยังไม่เพียงพอเพราะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ทางที่ดีควรส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมได้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้บริหารจะดีกว่า เพราะเป็นการปรามมิให้ผู้บริหารก้าวถล่นไปในทางชั่ว เนื่องจากมีคุณธรรม จริยธรรมคู่ใจไว้

จรรยาบรรณในวิชาชีพของผู้บริหาร

ความหมายของคำว่า “จรรยาวิชาชีพ”

จรรยาวิชาชีพ เป็นคำสมาสระหว่าง “จรรยา” ซึ่งหมายถึง ความประพฤติหรือปฏิบัติ ปฏิบัติที่ควรประพฤติ “อาชีพ” หมายถึง การประกอบอาชีพของบุคคลในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือ อาชีพใดอาชีพหนึ่ง

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 212 – 213) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “จรรยา” ไว้ว่าเป็นคำนาม หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ในหมู่คณะ ส่วนคำว่า “จรรยาบรรณ” หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบ อาชีพการงานแต่ละอย่างกำหนดขึ้นเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณและของสมาชิก

อมร รักษาสัตย์ (2532 : 23) ได้ให้ความหมาย จรรยาบรรณและจรรยาวิชาชีพไว้ว่า คณะบุคคลร่วมกลุ่มร่วมอาชีพร่วมกันก่อตั้ง เพื่อเป็นทางดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในอาชีพนั้น ๆ โดยปกติ จะไม่มีอำนาจกฎหมายบ้านเมืองมาบังคับให้สมาชิกผู้ถือจรรยาบรรณและจรรยาวิชาชีพนั้นต้อง ปฏิบัติตาม แต่เป็นการควบคุมตนเอง

ดังนั้นเมื่อพิจารณาคำว่า จรรยาบรรณครูและจรรยาวิชาชีพครู จึงหมายถึง ประมวล ความประพฤติ หรือกิริยาอาการที่ผู้ประกอบวิชาชีพครูควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อรักษาส่งเสริม เกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของความเป็นครู

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

อนันต์ มาสวัสดี (2518) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา ที่พึงปรารถนา ตามทัศนะของครูโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของครูใหญ่ที่พึงปรารถนา 10 อันดับแรกคือ ปกครองบังคับบัญชาโดยยึดหลักพรหม วิหาร 4 มีความรู้ความสามารถในการบริหารกิจการโรงเรียน มีความยุติธรรม ใจกว้างยอมรับ ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใจคอหนักแน่นมีอารมณ์มั่นคง มีความประพฤติดียึดเป็นแบบอย่างได้ มีความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวกล้าตัดสินใจ ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ มีสุขภาพอนามัยแข็งแรงสมบูรณ์ และแต่งกายเหมาะสมกับกาลเทศะ สะอาดเรียบร้อย

โยธิน จารุมณี (2525) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา ตามทัศนะของชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อศึกษาด้านคุณสมบัติในการ ปฏิบัติงาน และเพื่อจัดอันดับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า คุณสมบัติเบื้องต้นที่ต้องการให้มีในตัวผู้บริหาร คือ มีความ

ยุติธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีเหตุผล มีความรับผิดชอบสูง เปิดเผยเข้าใจง่าย มีความจริงใจ ต่อทุกคน มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ มีความเสียสละ และกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม สำหรับคุณสมบัติในการปฏิบัติงานที่ต้องการให้มีในตัวผู้บริหารคือ มีความตั้งใจในการทำงาน กระตือรือร้น มีความปรารถนาที่จะทำงานให้บรรลุผล สำเร็จสูง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และรู้จักเลือกความคิดเห็นที่ดี ภูมิจานที่ทำเป็นอย่างดี มีความสามารถในการปรับปรุงให้ดีขึ้น รู้จักแบ่งหรือมอบงานและอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคลากรภายในโรงเรียนอย่างเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ มีความสามารถในการจูงใจคน ให้ทำในสิ่งที่ดีที่งาม มีความเด็ดขาดในการตัดสินใจ มีความขยันขันแข็งและอดทน

ประดับ นิลพงา (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณธรรมสำหรับครู ของนักศึกษาวิทยาลัยครูในประเทศไทย ปีการศึกษา 2526 ผลการวิจัยพบว่า คุณธรรมในด้านอุดมคติที่จำเป็นสำหรับครูจะต้องมี ได้แก่ การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และครูจะต้องมีคุณธรรมต่อไปนี้เป็นคือ ยึดมั่นในหลักความยุติธรรม รักและศรัทธาในอาชีพครูใฝ่แสวงหาความรู้ ยึดมั่นในหลักความถูกต้อง ยินดีบริการชุมชน ยึดมั่นในนโยบายประหยัด และปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ

ด้านความประพฤติที่ต้งามนั้น พบว่า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูและมีความสำคัญและจำเป็นตามลำดับคือ ครูจำเป็นต้องประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ไม่เป็นทาสอบายมุขทั้งปวง ให้ความรักและเอาใจใส่ต่อศิษย์ทุกคนอย่างเสมอภาค ยินดีกับผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี ปฏิบัติงานครูด้วยความขยันเสมอ ปรับปรุงและพัฒนาตนเอง ควบคุมอารมณ์ได้เสมอในสถานการณ์ต่าง ๆ ทำจิตใจให้เบิกบานอยู่เสมอ ช่วยเหลือเพื่อนที่ได้รับความเดือดร้อนทันทีที่ทราบ รู้สึกวางเฉยถ้าได้ยินผู้อื่นยกย่องหรือตำหนิ

ด้านจริยธรรม พบว่า คุณธรรมด้านจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับครูและมีความจำเป็นมากตามลำดับดังนี้ ครูจะต้องมีความรับผิดชอบและเอาใจใส่งานในหน้าที่ของตน ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีเต็มความสามารถ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน เป็นคนตรงต่อเวลาประกอบคุณธรรมซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างมีความสุข มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ยึดหลักความสำเร็จของงานที่มาจากความร่วมมือร่วมใจของกลุ่มมากกว่าตัวบุคคล เว้นการกระทำผิดเรื่องชู้สาวและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี

วิเชียร ชูสงฆ์ (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความเสียสละของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 เพื่อศึกษาพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 3 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ

ความมีระเบียบวินัย และความเสียสละ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7 มีพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย และความเสียสละสูงทั้ง 3 ด้าน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วปรากฏว่า ในด้านความรับผิดชอบ พฤติกรรมที่มีค่าคะแนนสูงสุด ได้แก่ ปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็งและเต็มความสามารถ พฤติกรรมที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ทำการนิเทศการสอนให้แก่ครูในหมวดต่าง ๆ หรือมอบหมายงาน ให้ฝ่ายวิชาการหรือหัวหน้าหมวดทำการนิเทศแทน ด้านความมีระเบียบวินัย พฤติกรรมที่มีค่า คะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมให้ครูแต่งกายให้เรียบร้อยเหมาะสมกับความเป็นครู พฤติกรรม ที่ต่ำ คะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ พิจารณาความดีความชอบอย่างมีระเบียบแบบแผนและมี หลักเกณฑ์ ด้านความเสียสละพฤติกรรมที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก พฤติกรรมที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ บริจาคเงินส่วนตัวให้เป็นทุนการศึกษาของนักเรียนในโรงเรียน และเมื่อเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมทั้ง 3 ด้านแล้ว ปรากฏว่าความมีระเบียบวินัยสูงที่สุด รองลงมาได้แก่ ความรับผิดชอบและความเสียสละ ตามลำดับ

โสภาส ไบสูงเนิน (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมทางด้านจริยธรรมของผู้บริหาร โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 12 ใน 4 คุณลักษณะ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรมและความเมตตาคุณา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับจริยธรรมขั้นที่ 6 คือ ทำดีตามอุดมการณ์สากล ร้อยละ 35.65 อยู่ใน ระดับจริยธรรมขั้นที่ 4 คือ ทำดีตามหลักระเบียบแบบแผนของสังคม ร้อยละ 33.56 และอยู่ใน ระดับจริยธรรมขั้นที่ 5 คือ ทำดีเพราะการเคารพตนเอง ร้อยละ 25.25

มงคล ภูวิกรมย์ (2525 : 64) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ที่มีต่อจริยธรรมที่คาดหวังกับจริยธรรมที่ปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียน มัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7 ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมที่ครูปฏิบัติจริงอยู่ในระดับต่ำกว่า จริยธรรมที่กลุ่มตัวอย่างคาดหวัง

ภักดี ยาวะโนภาส (2529 : 67) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหารโรงเรียนและ ผู้ปกครองนักเรียน ที่มีต่อจริยธรรมที่คาดหวังกับจริยธรรมที่ปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียน มัธยมศึกษา เขตการศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมที่ครูปฏิบัติจริงอยู่ในระดับต่ำกว่า จริยธรรมที่กลุ่มตัวอย่างคาดหวัง

จำนงค์ อาศิริวัจน์ (2530 : 82) ได้ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ที่มีต่อจริยธรรมที่คาดหวังกับจริยธรรมที่ปฏิบัติจริงของครูในโรงเรียน

มัธยมศึกษา เขตการศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมที่ครูปฏิบัติจริงอยู่ในระดับต่ำกว่า จริยธรรมที่กลุ่มตัวอย่างคาดหวัง

ชัยพร วิชชาวุธ (2529 : 315 – 316) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน โดยทำการศึกษาพฤติกรรมของครู นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน ผลการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของครูพบว่า ครูยังมีพฤติกรรมอยู่ในทางลบเป็นบางส่วน เช่น การมีเพศสัมพันธ์นอกสมรส การพูดเท็จ การล่าเอียง เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยกล่าวว่าพฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างรีบด่วนที่สุด

ผลการวิจัย “ลักษณะของครูที่สังคมต้องการ” โดยฝ่ายโครงการ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา พุทธศักราช 2515 สรุปได้ว่า ครูนั้นจะต้องประพฤติตนอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดี เป็นที่ยอมรับของสังคม ครูจะต้องกระตือรือร้นในเชิงวิชาการและทันสมัยอยู่เสมอ ครูต้องมีบุคลิกภาพที่ดี ครูจะต้องมีลักษณะเป็นผู้นำ มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ และสุขภาพจิตที่ดี ครูควรมีอารมณ์ขันเป็นบางโอกาส (วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. 2515 : 86 – 90)

ธำรงค์ นนท์ตา (2534 : 119) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตามทัศนคติของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะที่จำเป็นที่สุดควรมีในตัวครู คือ คุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม

เฉลียว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ (2520 : 367 – 369) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะของครูที่ดี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากนักเรียน ผู้ปกครอง ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา พระและผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยได้ค้นพบคุณลักษณะของครูที่ดีเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. มีความเที่ยงตรง มีความซื่อสัตย์สุจริต ตรงต่อเวลา
2. มีความเข้าใจในหลักสูตร ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ รับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
3. รู้จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาของชาติ มีความสามารถในการอธิบาย มีความสามารถในการใช้ภาษา งดเว้นสิ่งเสพติดทั้งปวง เอาใจใส่ป้องกันโรคติดต่อ มีความเมตตากรุณา ไม่ทำตัวเสเพล ไม่กระทำผิดเรื่องชู้สาว มีศรัทธาในอาชีพครู รู้จักปกครองแบบประชาธิปไตย เข้าใจเด็ก มีระเบียบวินัย มีเหตุผล ส่งเสริมความรักชาติ และรู้จักรักษาความลับของทางราชการ
4. มีความสามารถในการสอน การปกครองชั้น มีการปรับปรุงวิธีสอนอยู่เสมอ เอาใจใส่ในเรื่องความสะอาดของร่างกาย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีอารมณ์ดี เป็นมิตรกับนักเรียนช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา และรู้จักใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา

มานพ ภาษิตวิไลธรรม (2520 : 46 – 60) ทำการศึกษาลักษณะของครูประถมศึกษาศึกษาที่สังคมต้องการ พบว่า สมรรถภาพที่เหมาะสมประกอบด้วยคุณสมบัติ 9 ประการ คือ ความสามารถในการปรับตัวเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมชนบท การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างโดยเฉพาะแก่นักเรียน ปฏิบัติงานสอนตรงเวลา แต่งกายเรียบร้อย พุดจาไพเราะ กระตือรือร้นถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียน สามารถกระตุ้นนักเรียนให้รู้จักรับผิดชอบ ในหน้าที่ของตนต่อครอบครัว มีความสามัคคีในหมู่คณะ รับผิดชอบต่องานและทำงานให้สำเร็จ และสามารถปลุกฝังเจตคติที่ดีแก่นักเรียน

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ลิกโคนา (Lickona. 1976 : 41 – 45) กล่าวว่า โคลเบอร์เกอร์ได้สร้างแบบทดสอบเพื่อวัดเหตุผลทางจริยธรรม ลักษณะเป็นแบบปลายเปิด โดยสร้างเป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม และมีความขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนตัวกับกฎเกณฑ์ของหมู่คณะหรือสังคม แล้วนำคำตอบมาพิจารณาจัดเข้าขั้นการให้เหตุผลทั้ง 6 ข้อ

อัลเคอร์ (Alker. 1964) ได้ใช้เทคนิควิเคราะห์ตัวประกอบเพื่อค้นหามิติของข้อขัดแย้งในการประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติ เขาใช้สหสัมพันธ์แบบ R สะกัดตัวประกอบด้วยวิธี คอมโพเนนท์หมุนแกนแบบอโรทอนอล ผลการวิจัยได้ตัวประกอบ 4 ตัว คือ

- I. การกำหนดด้วยตนเอง
- II. ลักษณะชาตินิยม
- III. ความเป็นสมาชิกสงครามเย็น
- IV. การออกเสียงของชาวอาหรับ

แบงค์ และ เกรก (Banks and Gregg. 1965) ศึกษามิติของกลุ่มประชาชาติตามลักษณะทางการเมือง เขาใช้สหสัมพันธ์แบบ Q มีตัวแปรทั้งหมด 68 ตัว ศึกษาประเทศต่าง ๆ 115 ประเทศ เขาใช้วิธีสกัดตัวประกอบแบบคอมโพเนนท์ หมุนแกนแบบอโรทอนอล ผลวิจัยปรากฏว่าได้ตัวประกอบ 5 ตัว คือ

- I. Polyarchic
- II. Elitist
- III. Centrist
- IV. Personalist
- V. Traditional Profiles

โกลด์เนอร์ และพีเตอร์สัน (Gouldner and Peterson. 1962) ได้ศึกษามิติของสังคมป่าเถื่อนเขาศึกษาจากตัวแปร 59 ตัว จากสังคมป่าเถื่อนจำนวน 71 สังคม เขาใช้สหสัมพันธ์แบบ R สะกัดตัวประกอบด้วยคอมพิวเตอร์ หมุนแกนแบบอโรทอนอล ได้ผลวิจัยคือ ได้ตัวประกอบ 4 ตัว คือ

- I. Sex Dominance
- II. Technology Level
- III. Apollonianism
- IV. Norm-Sending

วิลเลียม อาร์แบค (William R. Back.1976 : 127 – 128) ทำการศึกษาคุณลักษณะของครูในทัศนระของนักเรียนโดยใช้คำถาม 100 ข้อ สอบถามจากนักเรียนทั้งหมดจำนวน 2,108 คน ได้คุณลักษณะสำคัญของครู สรุปได้ 5 ประการ ดังนี้

1. มีคุณสมบัติด้านความรัก เอาใจใส่นักเรียน
2. มีคุณสมบัติที่ให้ความรู้แก่นักเรียน คือ สามารถช่วยเหลือนักเรียนในด้านความรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
3. มีระเบียบวินัย สามารถควบคุมบรรยากาศของห้องเรียนให้ดำเนินไปด้วยดี
4. มีคุณสมบัติในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนให้ดีขึ้น

กวิน (Gwin. 1982 : 1366 – 1367 – A) ได้ศึกษานุคลิกภาพที่ดีของครูในโรงเรียนราษฎร์ในเขตรัฐอิลลินอยส์ตอนใต้ จำนวน 412 คน โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของเพอร์ดูว์ (Purdue Teacher Opinionair) เกี่ยวกับลักษณะความมีจริยธรรมของครู พบว่า ครูที่สอนในเขตที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีจริยธรรมสูงกว่าครูที่สอนในเขตที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ต่ำ ครูที่สอนในคณะวิชาที่มีนักเรียนหญิงอยู่เป็นจำนวนมาก มีจริยธรรมสูงกว่าครูที่สอนในคณะวิชาที่มีนักเรียนหญิงเรียนอยู่น้อย และครูหญิงมีจริยธรรมสูงกว่าครูชาย

วิทที (Witty. 1974 : 662 – 668) ได้ทำการศึกษาบุคลิกภาพที่ดีของครู โดยให้นักเรียนเกรด 2 ถึง เกรด 12 (ประถม – มัธยม) จำนวน 12,000 คน เรียงความเรื่อง “ครูที่ข้าพเจ้าชอบมากที่สุด” ปรากฏว่านักเรียนชอบครูที่มีลักษณะต่อไปนี้มากที่สุด คือ เอาใจใส่นักเรียนทุกคน มีความอดทน มีความรู้เรื่องทั่วไปดี มีบุคลิกภาพและมารยาทดี มีความยุติธรรม มีอารมณ์ขัน ทำสิ่งใดเสมอต้นเสมอปลาย สนใจปัญหาและความเดือดร้อนของผู้อื่น ยกย่องชมเชยและให้รางวัลนักเรียน และมีความสามารถพิเศษในการสอนแต่ละวิชา

สรุปจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จะเห็นว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของครูและผู้บริหารโรงเรียน มีผลกระทบอย่างสูงต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยเฉพาะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สำคัญและจำเป็นต้องมีอยู่ในบุคคลทั่วไปของสังคมที่พัฒนาแล้ว ดังนั้นการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครูและนักเรียน จะต้องคำนึงถึงการพัฒนาพฤติกรรมด้านความมีวินัยในตนเองของผู้บริหารเหล่านั้นด้วย และเพื่อให้สามารถทำการพัฒนาพฤติกรรมด้านนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ควรจะมีการวัดพฤติกรรมดังกล่าว โดยใช้เครื่องมือวัดที่เชื่อถือได้ และเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมกับผู้บริหารโดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังสรุปได้ว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีวินัยตนเองน่าจะประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ 6 ประการ คือ 1. ด้านความซื่อสัตย์ 2. ด้านความรับผิดชอบ 3. ด้านความเป็นนักปรับปรุง 4. ด้านความมีลักษณะผู้นำ 5. ด้านความเสียสละ และ 6. ด้านความมีมนุษยสัมพันธ์